

Nasilje u obitelji: kaznenoprocetni aspekti

Mulahmetović, Nina

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:280384>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Pravni fakultet
Katedra za kazneno procesno pravo

Nina Mulahmetović

NASILJE U OBITELJI: KAZNENOPROCESNI ASPEKTI

Diplomski rad

Mentorica: prof. dr. sc. Zlata Đurđević

Zagreb, 2023.

SADRŽAJ

1. UVOD	2
2. NASILJE U OBITELJI U PRAKSI EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA	2
3. ISTANBULSKA KONVENCIJA	5
3.1. Općenito	5
3.2. Implementacija u RH	7
3.3. Kritika	11
4. NASILJE U OBITELJI – MATERIJALNOPRAVNI ASPEKT	14
4.1. Općenito	14
4.2. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji	17
4.2. Kazneni zakon	20
5. NASILJE U OBITELJI – PROCESNOPRAVNI ASPEKT	23
5.1. Općenito	23
5.2. Prekršajni postupak	24
5.3. Kazneni postupak	27
5.3.1. Žrtva	27
5.3.2. Mjere opreza	33
5.3.3. Postupovne specifičnosti	35
5.3.4. Dvostruka uhićenja	41
5.3.5. Alternativne metode rješavanja sukoba	43
6. ZAKLJUČAK	44
LITERATURA	47

Nasilje u obitelji: kaznenoprocetni aspekti

Sažetak:

Nasilje u obitelji obuhvaća različite oblike fizičkog, psihičkog, seksualnog i ekonomskog nasilja prema počinitelju bliskim osobama. Problematika koja je predugo odolijevala sankcijama zakonodavca je zahvaljujući bogatoj praksi ESLJP i spoznaji da su najčešće žrtve nasilja žene i djevojčice, po prvi puta pravno normirana na međunarodnoj sceni u obliku Konvencije o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji 2011. godine. U radu se obrađuju neke od presuda ESLJP protiv RH u povodu obiteljskog nasilja, analiziraju se odredbe Istanbulske konvencije i uspješnost njihove implementacije u hrvatsko zakonodavstvo te pozitivne promjene u borbi protiv nasilja u obitelji. Rad upućuje na nedostatke u postupanju nadležnih tijela te naglašava nužnost interdiscipliniranog pristupa u rješavanju problema i značaj prevencije i edukacije o prirodi obiteljskog nasilja na svim razinama društva.

Ključne riječi: nasilje u obitelji, Istanbulska konvencija, rodna uvjetovanost nasilja, dvostruka uhićenja

Izjava o izvornosti

Ja, Nina Mulaĥmetović pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu, na nedozvoljeni naćin (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada, nisam koristila drugim izvorima do onih nevedenih u radu.

NINA MULAĥMETOVIĆ, v.r.

1. UVOD

Nasilje u obitelji podrazumijeva različite oblike fizičkog, psihičkog, seksualnog i ekonomskog nasilja usmjerenog prema počinitelju bliskim osobama. Činjenica da se ono odvija u dijelu privatne sfere pojedinca u koju država ne smije zadirati, prevagnula je nad potrebom njegova sankcioniranja te je sve donedavno obiteljsko nasilje prešutno odobravano.

Krajem 70-ih godina prošlog stoljeća mijenja se paradigma jer postaje razvidno da za nasilje ne postoji opravdanje, neovisno o odnosu počinitelja i žrtve, a kao plodno tlo za razvoj ideje o suzbijanju i prevenciji nasilničkog ponašanja u obitelji, poslužila je praksa Europskog suda za ljudska prava (dalje: ESLJP), koji je evolutivnim tumačenjem teksta Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (dalje: EKLJP)¹, osudio brojne države (uključujući i RH) zbog nasilja u obitelji. Praksa ESLJP i spoznaja da su najčešća ranjiva skupina žene i djevojčice, potaknula je nadalje države članice Vijeća Europe da 2011. godine, potpišu prvi pravnoobvezujući međunarodni dokument, kojim se harmoniziraju pravila o zaštiti i sankcioniranju nasilja nad ženama i obiteljskog nasilja² - Konvenciju o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (dalje: Istanbulska konvencija).³

Materijalnopravne odredbe hrvatskog zakonodavstva nasilje u obitelji normiraju prekršajno Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji (dalje: ZZNO)⁴ i kazneno s tim da Kazneni zakon (dalje: KZRH)⁵ sadrži istoimeno kazneno djelo te brojna druga kod kojih okolnost da su počinjena prema bliskoj osobi, predstavlja kvalificirani oblik temeljnog kaznenog djela. Postupovnopravne odredbe sadržane su u Prekršajnom zakonu⁶,

¹ Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (MU 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17)

² Škorić, Marissabel, Obiteljsko nasilje u praksi Europskog suda za ljudska prava s posebnim osvrtom na presude protiv Republike Hrvatske, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, Zagreb, vol.25, broj 2/2018, str. 388 - 389

³ Konvencija o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (NN 3/2018)

⁴ Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 70/17, 126/19, 84/21, 114/22)

⁵ Kazneni zakon (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22)

⁶ Prekršajni zakon (NN 107/07, 39/13, 157/13, 110/15, 70/17, 118/18, 114/22)

Zakonu o kaznenom postupku (dalje: ZKP)⁷, Zakonu o sudovima za mladež te brojnim podzakonskim propisima.

Osnovna zamisao ovog rada je predstaviti kaznenoprocenke aspekte nasilja u obitelji, počevši od recentnih presuda ESLJP u postupcima protiv RH, značaj Istanbulske konvencije i uspješnost njihove implementacije u domaće pravo. U radu će se izložiti najvažnije odredbe hrvatskog pravnog uređenja nasilja u obitelji, žrtvu nasilja u obitelji, mjere opreza, specifičnosti karakteristične za postupanje u ovakvim slučajevima, policijsku praksu dvostrukih uhićenja te naposljetku alternativne metode rješavanja sukoba. Potaknuta medijski popraćenim slučajevima teških oblika obiteljskog nasilja u posljednjih nekoliko godina u Hrvatskoj, sukobima zbog ratifikacije Istanbulske konvencije te opetovanim kritikama eminentnih stručnjaka o nedostatnoj zaštiti žrtava nasilja, važnosti prevencije te općem nerazumijevanju prirode nasilja prema bliskoj osobi, zainteresirala sam se za problematiku koja unatoč potpunoj normativnoj uređenosti i prevladavajućem mišljenju javnog mnijenja o neprihvatljivosti svih oblika nasilnog ponašanja, svejedno bilježi značajan porast broja novih slučajeva te čak štoviše, problematiku seli iz prekršajnopravne u kaznenopravnu sferu.

2. NASILJE U OBITELJI U PRAKSI EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

EKLJP ne uređuje eksplicitno pitanje obiteljskog nasilja, no budući da je „živi instrument“ kojeg treba tumačiti u svjetlu današnjih okolnosti, ESLJP je prepoznao relevantnost odredbi o pravu na život (čl. 2.), zabrani mučenja (čl. 3.), pravu na poštovanje privatnog i obiteljskog života (čl. 8.), zabrani diskriminacije (čl. 14.) i njihovu primjenjivost u slučajevima nasilja u obitelji. Iako su temeljna ljudska prava uglavnom oblikovana kao negativna prava i od države se očekuje da se suzdrži od povrede istih, učinkovita zaštita konvencijskih prava nije moguća bez aktivne uloge države, a upravo je koncept tzv. pozitivnih obveza države nastao u praksi ESLJP, uvelike utjecao na

⁷ Zakon o kaznenom postupku (NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22)

suzbijanje problema obiteljskog nasilja, dok je bogata praksa Suda inicirala nastanak Istanbulske konvencije. ESLJP se prvi put bavio problemom nasilja u obitelji u predmetu *Kontrova protiv Slovačke* (2007).

U odnosu na RH prva i najznačajnija presuda je *Tomašić i dr. protiv Hrvatske* (2009) u kojoj je utvrđena povreda materijalnopravnog aspekta čl. 2. EKLJP⁸, a do danas su donesene brojne presude u kojima je RH osuđena zbog povrede konvencijskog prava u području obiteljskog nasilja. U predmetu *Ž.B. protiv Hrvatske* podnositeljica zahtjeva je podnijela kaznenu prijavu protiv supruga zbog obiteljskog nasilja, koji je kasnije dva puta nepravomoćno osuđen za nasilničko ponašanje u obitelji, ali je drugostupanjski sud oba puta ukinuo prvostupanjske presude i vratio predmet na ponovno suđenje. Općinski sud je naposljetku obustavio postupak jer je novi KZRH ukinuo kazneno djelo nasilničkog ponašanja u obitelji. Podnositeljica zahtjeva je tvrdila da domaće vlasti nisu na odgovarajući način procesuirale počinitelja nasilja. Prema mišljenju ESLJP, postojao je odgovarajući zakonodavni okvir za kažnjavanje počinitelja jer premda je samostalno kazneno djelo nasilničkog ponašanja u obitelji brisano, KZRH je nasilje prema članovima obitelji propisao kao teži oblik različitih kaznenih djela. Ipak nadležno državno odvjetništvo nije razmotrilo prekvalifikaciju optužnice na način da supruga tereti za nanošenje tjelesne ozljede i prijetnju pa je nadležni sud obustavio postupak, bez razmatranja postoji li pravni kontinuitet između kaznenog djela za koje se počinitelj tereti i nekih od kaznenih djela iz KZRH, što je dovelo do toga da okolnosti obiteljskog nasilja nisu nikada utvrđene. Sud je utvrdio da je postupanje domaćih tijela u predmetu bilo manjkavo do te mjere da predstavlja povredu pozitivnih obveza države koje proizlaze iz čl. 8. EKLJP.⁹

Posljednja presuda u kojoj je RH osuđena zbog povrede Konvencije u slučaju obiteljskog nasilja je *J.I. protiv Hrvatske* u kojoj je ESLJP utvrdio postupovnu povredu čl. 3. EKLJP (zabrana mučenja i nečovječnog postupanja i kažnjavanja). Podnositeljica zahtjeva je žena romskog podrijetla koju je otac višestruko silovao te je uz to proglašen krivim i za više prekršaja nasilja u obitelji, zbog čega je osuđen na višegodišnju kaznu

⁸ Škorić, Marissabel, loc. cit.

⁹ ESLJP, predmet *Ž.B. protiv Hrvatske*, zahtjev br. 47666/13, 11. srpnja 2017.

zatvora. Prilikom korištenja pogodnosti izlaska iz zatvora, rodbina je upozorila žrtvu da se skloni od počinitelja koji je izjavio da će je ubiti jer je smatra odgovornom za lišenje slobode. Podnositeljica zahtjeva je tri puta obavijestila policiju o prijetnjama smrću, ali policija navode nije shvatila ozbiljno i detaljno razmotrila. ESLJP je utvrdio da su policija i državno odvjetništvo otvorili kaznenu istragu tek kad je Sud dostavio zahtjev podnositeljice na odgovor tuženoj državi, također domaća tijela nisu sagledala predmet u cjelini, a nisu ni poduzeli korake za zaštitu žrtve seksualnog nasilja, koja je uz to i pripadnica manjine, dakle posebno ranjiva skupina. Propusti čine istragu domaćih tijela neučinkovitom i predstavljaju povredu pozitivne obveze iz čl. 3. EKLJP koja nameće provođenje učinkovite i detaljne istrage svih navoda o zlostavljanju ili prijetnji. Sud je odbio prigovor podnositeljice zahtjeva da je povrijeđen i čl. 14. EKLJP o zabrani diskriminacije vezano uz vođenje neučinkovite istrage jer za to nije bilo dovoljno materijalnih dokaza niti načelnih statističkih pokazatelja. Ipak domaće vlasti bile su svjesne etničke pripadnosti podnositeljice zahtjeva, stoga su trebale odmah i bez odgode poduzeti potrebne korake kako bi je zaštitile od ponovne viktimizacije odnosno novog kaznenog djela.¹⁰

Presuda Tölle protiv Hrvatske je neizravno povezana s nasiljem u obitelji, ali je dobar pokazatelj razine društvene svijesti, senzibiliteta i educiranosti sudaca za postupanje u slučajevima povezanim s obiteljskim nasiljem. Podnositeljica zahtjeva je predsjednica Autonomne ženske kuće Zagreb (AŽKZ), udruge koja je pružila sklonište i podršku C.O. i njezinoj maloljetnoj kćeri jer je tvrdila da je suprug D.O. zlostavlja. Nakon izlaska iz skloništa, obje su otišle u inozemstvo. U dnevnim novinama objavljen je članak u kojem je D.O. optužio AŽKZ za uključenost u otmicu kćeri. Podnositeljica zahtjeva je u radijskoj emisiji odbacila takve navode te je izjavila da žrtve nasilja iznesu tek trećinu onog što su proživjele, da je D.O. zlostavljač i da nema sumnje da je C.O. žrtva obiteljskog nasilja. D.O. je nakon toga podigao privatnu tužbu za klevetu protiv podnositeljice zahtjeva jer je na radiju iznijela neistinite činjenice koje štete njegovoj časti i ugledu, a Općinski sud ju je proglasio krivom za kazneno djelo uvrede. Podnositeljica zahtjeva je pred ESLJP tvrdila da je kaznenom osudom povrijeđeno

¹⁰ ESLJP, predmet J.I. protiv Hrvatske, zahtjev br. 35898/16, 8. rujna 2022.

njezino pravo na slobodu izražavanja iz čl. 10. EKLJP. Sud je utvrdio da kaznena osuda zbog danih izjava predstavlja miješanje u slobodu izražavanja, ali da je miješanje bilo zakonito jer KZRH sadrži kazneno djelo uvrede i da je imalo legitiman cilj zaštite i prava drugih odnosno časti i ugleda D.O. Pri ocjeni je li miješanje bilo i nužno u demokratskom društvu, tj. je li postignuta pravedna ravnoteža između suprostavljenih interesa odnosno prava na poštovanje privatnog života i prava na slobodu izražavanja, Sud se vodio kriterijima utvrđenima u dobro utvrđenoj praksi Suda. Slijedom toga je utvrdio kako propust domaćih tijela da prilikom osude podnositeljice zahtjeva za kazneno djelo uvrede, iznesu relevantne i dostatne razloge za miješanje u slobodu izražavanja te postignu pravičnu ravnotežu između tog prava i prava na poštovanje privatnog života druge osobe, predstavlja povredu čl. 10. EKLJP.¹¹

Iako se predmeti obiteljskog nasilja tek od nedavno rješavaju pred ESLJP, već sada možemo zaključiti da je dosadašnja praksa Suda postala stalni korektiv i odličan putokaz nadležnim tijelima država članica kako postupati u budućim slučajevima nasilja u obitelji odnosno na koji način unaprijediti domaće zakone i kako primijeniti one dobro pisane.

3. ISTANBULSKA KONVENCIJA

3.1. Općenito

Konvencija o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilju u obitelji, poznatija pod nazivom "Istanbulska konvencija" je prvi pravno obvezujući međunarodni ugovor koji se na sveobuhvatan način razračunava sa svim oblicima nasilja nad ženama, uključujući i nasilje u obitelji koje nerazmjerno pogađa žene. Konvencija je nastala u okrilju Vijeća Europe kao reakcija na spoznaju da je nasilje nad ženama izrazito raširena pojava u čitavom svijetu, koju počesto oslikava normativna manjkavost, a naročito neujednačenost u pristupu problemu između različitih država. S ciljem da se ujednače pravni standardi i napravi jedinstven pravni okvir o tome kako suzbiti problem

¹¹ ESLJP, predmet Tölle protiv Hrvatske, zahtjev br.41987/13, 10. prosinca 2020.

nasilja nad ženama i općenito nasilja u obitelji, Odbor ministara je 2008. godine osnovao stručnu skupinu pod nazivom CAHVIO (Ad Hoc Committee for preventing and combating violence against women and domestic violence) i ovlastio je da pripremi nacrt konvencije. Konačni nacrt teksta izrađen je 2010. godine, a otvorena je za potpisivanje 11. svibnja 2011. godine u Istanbulu. Indikativnim će se pokazati izbor mjesta za potpisivanje toga međunarodnog ugovora i po kojem će dobiti uvriježeni naziv s obzirom na činjenicu da će upravo Turska prva otkazati primjenu Konvencije. Istanbulska konvencija je stupila na snagu 1. kolovoza 2014. godine.¹²

U Preambuli stoji da je : "...ostvarenje de jure i de facto ravnopravnosti žena i muškaraca ključni element u sprječavanju nasilja nad ženama; nasilje nad ženama je manifestacija povijesno nejednakih odnosa moći između žena i muškaraca, koji su doveli do dominacije nad ženama i diskriminacije žena...i do sprječavanja punog napretka žena; prepoznajući strukturalnu narav nasilja nad ženama kao rodno utemeljenog nasilja; prepoznajući da su žene i djevojčice izložene većem riziku rodno utemeljenog nasilja nego muškarci; prepoznajući da nasilje u obitelji nerazmjerno pogađa žene..."¹³ Svrha Konvencije je zaštititi žene od svih oblika nasilja te spriječiti, progoniti i ukloniti nasilje nad ženama i nasilje u obitelji, zatim pridonijeti suzbijanju diskriminacije žena i promicati punu ravnopravnost žena i muškaraca, uključujući i osnaživanje žena. Potrebno je izraditi sveobuhvatni okvir, politike i mjere za zaštitu i pomoć svim žrtvama nasilja, kao i promicati međunarodnu suradnju radi suzbijanja nasilja te pružiti potporu i pomoć organizacijama i tijelima nadležnim za provedbu zakona učinkovitom suradnjom radi usvajanja sveobuhvatnog pristupa suzbijanju nasilja nad ženama i onog u obitelji.¹⁴

Nasilje nad ženama Konvencija percipira kao kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije žena, a ono obuhvaća: "...sva djela rodno utemeljenog nasilja koja imaju za posljedicu ili će vjerojatno imati za posljedicu tjelesnu, seksualnu, psihičku ili ekonomsku štetu ili patnju žena, uključujući prijetnje takvim djelima, prisilu ili namjerno

¹² Željko, Darija, Procjena prvih deset godina Konvencije Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, Vol. 28, broj 2, 2021, str. 382, 385

¹³ Konvencija o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (NN 3/2018)

¹⁴ Ibid.

oduzimanje slobode, bilo da se pojavljuje u javnom ili privatnom životu.”¹⁵ Konvencija potiče stranke da primjenjuju njene odredbe na sve žrtve nasilja u obitelji, premda uviđa da ono nerazmjerno pogađa upravo žene.¹⁶ “Nasilje u obitelji označava sva djela tjelesnog, seksualnog, psihičkog ili ekonomskog nasilja, koja se događaju u obitelji ili kućanstvu ili između bivših ili sadašnjih bračnih drugova ili partnera, neovisno o tome dijeli li počinitelj ili je dijelio isto prebivalište sa žrtvom.”¹⁷ Istanbulska konvencija¹⁸ jasno ističe dužnost nadležnih vlasti stranaka, da istragu i postupke u povodu nasilja nad ženama odnosno u obitelji provode žurno, bez nepotrebnog odgađanja s naglaskom na zaštitu prava žrtava tijekom svih stadija kaznenog postupka. Stranke su dužne osigurati provedbu preventivnih mjera, pružiti žrtvi primjerenu i trenutačnu zaštitu te ispravno sagledati ozbiljnost situacije odnosno procijeniti opasnost od eventualne smrti i ponavljanja nasilja kako bi se na vrijeme upravljalo rizikom. Kaznena djela s elementima nasilja počinjena na štetu žene odnosno člana obitelji, moraju biti kažnjiva učinkovitim, razmjernim i odvraćajućim sankcijama, ovisno prema njihovoj težini.

3.2. Implementacija u RH

Republika Hrvatska je Istanbulsku konvenciju potpisala 22. siječnja 2013., ali su daljnji koraci u postupku ratifikacije odgađani sve do 1. listopada 2018. kada je konačno i ovdje postala dio pravnog poretka.¹⁹ Razlozi zbog kojih se odugovlačilo s ratifikacijom bili su prvenstveno političke prirode, premda se ustezanje vladajućih nastojalo opravdati nedostatkom financijskih sredstva za ispunjenje svih zahtjeva iz Konvencije, da bi se s vremenom pokazalo kako je glavni kamen spoticanja bio ideološki razdor između konzervativnih i umjerenijih struja političkog vrha glede razumijevanja teksta ovog međunarodnog ugovora, koji je posljedično zbog održavanja harmoničnog odnosa na vlasti, privremeno stavljen po strani. Zanimljivo je da je Republika Hrvatska i prije ratifikacije Istanbulske konvencije cjelovito normirala institut nasilja u obitelji u

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ RH je 12.06.2018. godine ratificirala Istanbulsku konvenciju, a 1.10.2018. je stupila na snagu.

skladu s suvremenim poimanjem temeljnih ljudskih prava i sloboda (bez isticanja rodne uvjetovanosti ovog tipa nasilja), ali to nije imalo značajan učinak na smanjenje nasilničkog ponašanja u obitelji.

Najnovijim izmjenama i dopunama ZZNO i KZRH²⁰ proširen je krug adresata s većom razinom pravne zaštite jer izraz "bliske osobe" po novome obuhvaća i sadašnje i bivše partnere u intimnoj vezi, čime je udovoljeno čl. 3. Istanbulske konvencije. To se odnosi na slučajeve intimnih partnera koji nisu nikad živjeli zajedno ili pak jesu, ali kraće od tri godine ili nisu imali zajedničko dijete, a koje je domaće zakonodavstvo previdjelo uključiti u definiciju bliskih osoba.²¹ Bliskost žrtve i počinitelja je okolnost koja mnogim kaznenim djelima daje kvalificirani oblik i utječe na to da se za neka od njih, kazneni progon poduzima po službenoj dužnosti.

Čl. 20. Istanbulske konvencije obvezuje države stranke na poduzimanje mjera kojima bi se žrtvama nasilja osigurao pristup uslugama koje olakšavaju njihov oporavak od pretrpljenog traumatičnog događaja. To se prvenstveno odnosi na pravno i psihološko savjetovanje, financijsku pomoć, stanovanje, obrazovanje, osposobljavanje i pomoć pri zaposlenju.²² Premda su ekonomska neovisnost i trajno rješenje stambenog pitanje, najveće prepreke za izlaz iz kruga obiteljskog nasilja i temelj za izgradnju novog života, kada nasilje eskalira do te razine da postoji ozbiljna opasnost za život i zdravlje, najvažnija usluga potpore je smještaj žrtve u sklonište.²³ Krajem 2020. godine osnovana su skloništa za žrtve nasilja u šest hrvatskih županija koje na svom području nisu pružale usluge smještaja, čime se ukupan broj skloništa u Republici Hrvatskoj povećao na 25, a pritom nijedno nije specijalizirano samo za muškarce.²⁴ Najveće poteškoće za pružatelje usluga su i dalje problemi financiranja rada skloništa i mali

²⁰ Zakon o dopuni Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 84/2021); Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona (NN 84/2021). Unatoč proširenju kruga adresata s većom razinom pravne zaštite, pojedini stručnjaci smatraju da je među bliske osobe trebalo eksplicitno uključiti i članove obitelji žrtve partnerskog nasilja, premda iz definicije kaznenog djela Nasilje u obitelji iz čl. 179.a KZRH : "...sigurnost njoj bliskih osoba...", proizlazi inkluzivnost i za tu skupinu osoba.

²¹ Konvencija o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (NN 3/2018)

²² Ibid.

²³ Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, Adresar ustanova, organizacija i ostalih institucija koje pružaju pomoć, podršku i zaštitu žrtvama nasilja u obitelji, Zagreb, 2021

²⁴ Nova skloništa osnovana su u Krapinsko - zagorskoj, Koprivničko - križevačkoj, Ličko - senjskoj, Virovitičko - podravskoj, Požeško - slavonskoj i Dubrovačko - neretvanskoj županiji.

smještajni kapaciteti u odnosu na ukupan priljev tražitelja smještaja,²⁵ a situacija je naročito postala alarmantna 2020. godine za vrijeme trajanja karantene zbog pandemije bolesti uzrokovane virusom covid 19, kada je prema procjenama MUP-a obiteljsko nasilje poraslo za 40%.²⁶

Budući da nasilje u obitelji pretežito pogađa žene i djevojčice, što govori u prilog tezi da je takvo nasilje rodno uvjetovano, Istanbulska konvencija je u čl. 14. predviđela uvođenje nastavnih materijala o ravnopravnosti žena i muškaraca, nestereotipnim rodnim ulogama, nenasilnom rješavanju sukoba te uzajamnom poštovanju u redovni nastavni plan i program na svim razinama obrazovanja. Republika Hrvatska je prije ratifikacije Konvencije, pokrenula eksperimentalni program Građanskog odgoja i obrazovanja koji je sadržavao učenje o ljudskim pravima i rodnoj ravnopravnosti. Iako je namjera bila postepeno ga uvesti kao obvezan, zaseban predmet, zbog pritiska konzervativnog dijela javnosti, program je ocijenjen djelomično suspektnim i neprimjerenim pa se zasad provodi samo kao međupredmetni sadržaj.²⁷

Od 25. studenog 2020. je zaživio i hvalevrijedan projekt u skladu s čl. 24. Istanbulske konvencije²⁸ jer je Nacionalni pozivni centar za žrtve kaznenih djela i prekršaja, telefonsku liniju s brojem 116 - 006 za potrebe žrtava i svjedoka nasilja, učinio dostupnom 24 sata dnevno, sedam dana u tjednu. Linija je besplatna i anonimna te je omogućena svim pozivateljima na području Republike Hrvatske na hrvatskom i engleskom jeziku. Pozivatelj može zatražiti savjet, informaciju o pravima žrtava nasilja, saznati kako ostvariti novčanu naknadu za žrtve kaznenih djela, dobiti i ostale praktične informacije ili jednostavno ostvariti emocionalnu podršku. Prema dostupnim informacijama iz Nacionalnog pozivnog centra, broj 116 - 006 češće zovu osobe

²⁵ Bezbradica Jelavić, Sanja; Đurđević, Zlata; Bego, Adriana; Kolarec, Đurđica; Šimić, Stela, Analiza usklađenosti zakonodavstva Republike Hrvatske s Konvencijom Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji za 2016. godinu, Centar za žene žrtve rata – ROSA, Zagreb, drugo dopunjeno izdanje, 2016, str. 31 - 32

²⁶ Organizacije civilnog društva su osobito kritizirale nepostojanje posebnih mjera i koordinacije u postupanju nadležnih tijela (policije, czss, zdravstvenih ustanova) u vrijeme izbijanja pandemije koronavirusa s obzirom da se od žrtava nasilja u obitelji prije smještaja u sigurnu kuću, zahtijevalo prethodno testiranje na koronavirus. Nije bilo jasno riješeno kako postupati u takvim situacijama odnosno treba li uskratiti smještaj žrtvi koja hitno traži pomoć ili je odmah primiti i potencijalno ugroziti zdravlje ostalih korisnika smještaja.

²⁷ Bezbradica Jelavić; Đurđević; Bego; Kolarec; Šimić, op. cit. (bilj. 25.), str. 24

²⁸ Konvencija o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (NN 3/2018)

ženskog spola, a najviše upita je vezano za kaznena djela silovanja, nasilja u obitelji, nametljivog ponašanja, tjelesne odnosno teške tjelesne ozljede i prijetnje. Treba napomenuti da je Hrvatska ovim potezom postala tek peta europska država, koja je žrtvama i svjedocima kaznenih djela i prekršaja te članovima njihove obitelji, omogućila uslugu besplatnog savjetovanja i pomoći.²⁹

Poredbom teksta Konvencije i važećih normi domaćeg prava, možemo zaključiti da je Republika Hrvatska većinu zahtjeva uspješno implementirala te je potrebno, barem na normativnoj razini, uputiti tek rijetke zamjerke.³⁰ No ukoliko sagledamo svrhu Istanbulske konvencije, misao vodilju koja je potaknula pisanje ovog međunarodnog ugovora, a to je zaštita žena od diskriminacije i neravnopravnosti koje nerijetko za posljedicu imaju zlostavljanje, onda je svjesno ili nepažnjom izbjegla implementirati temeljnu poruku Konvencije – da su žene i djevojčice izložene većem riziku od rodnouvjetovanog nasilja i da nasilje u obitelji nerazmjerno pogađa žene.³¹ Nijedan od domaćih zakona koji uređuje ovu problematiku nije rodno osjetljiv i ne prepoznaje žene kao osobito ranjivu skupinu, već problematici obiteljskog nasilja pristupa kroz prizmu nasilja prema bilo kojoj bliskoj osobi, dok istodobno statistike neumoljivo prokazuju tko su najčešće žrtve (žene) odnosno njihovi zlostavljači (intimni partneri muškarci).³²

²⁹ Nacionalni pozivni centar za žrtve kaznenih djela i prekršaja, <https://pzs.hr/nacionalni-pozivni-centar-za-zrtve-kaznenih-djela-i-prekršaja-2/>, (2.9.2021.)

³⁰ Konvencija o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (NN 3/2018). Primjerice u Republici Hrvatskoj ne postoje krizni centri za žrtve seksualnog nasilja radi osiguranja medicinskih i forenzičkih pregleda, potpore i savjetovanje žrtava, čime nije udovoljeno zahtjevu iz čl. 25. Istanbulske konvencije.

³¹ Republika Hrvatska redovito provodi medijske kampanje o štetnosti svih oblika nasilja u obitelji i pritom naglašava primarnu ugroženost žena. Trenutno je u tijeku Nacionalna medijska kampanja "Zaustavimo nasilje nad ženama i nasilje u obitelji" pod sloganom "#empatija sada – Za društvo bez nasilja", koja ima za cilj senzibilizirati javnost o štetnosti i neprihvatljivosti ovog problema, važnosti prevencije i obveze prijavljivanja nasilja te promoviranje besplatne telefonske linije 116 - 006 kao dijela sustava prevencije od nasilja i zaštite žrtava. S istim se ciljem svake godine obilježavaju Nacionalni (22.9.) odnosno Međunarodni dan borbe protiv nasilja nad ženama (25.11.), premda se rodnu uvjetovanost nasilja, normativno propustilo istaknuti.

³² Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, *Žene i muškarci u Hrvatskoj u 2020.*, Zagreb, 2020, str. 69. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, 9551 punoljetna osoba je okrivljena za prekršaj nasilničkog ponašanja u obitelji u 2019. godini, od toga 2125 žena (22,2%) i 7426 muških počinitelja (77,8).

3.3. Kritika

Istanbulska konvencija je prvi međunarodni ugovor koji sadrži definiciju roda, tj. društveno oblikovane uloge, ponašanja, aktivnosti i osobine koje određeno društvo smatra prikladnim za žene i muškarce.³³ “Rodno utemeljeno nasilje je stoga nasilje usmjereno na ženu zbog toga što je žena ili koje nerazmjerno pogađa žene.”³⁴

Upravo je ta riječ (rod) i njeno protezanje kroz veći dio odredaba cijele Konvencije, izazvao prijepore među građanima i strukom pa čak i obostrane prosvjede s namjerom da se ostvari/spriječi njena implementacija. Dok su zagovaratelji Istanbulske konvencije istu vidjeli kao spas za mnoštvo zlostavljanih i obespravljenih žena (općenito žrtava nasilja u obitelji), koje će napokon dobiti cjelovitu zaštitu i pomoć, dotle su njihovi protivnici iz konzervativnih krugova i vjerskih zajednica, tvrdili da je izrada međunarodnog ugovora vođena plemenitom svrhom, vješto iskorištena da se tzv. rodnu ideologiju kriomice uvuče u nacionalno zakonodavstvo, tim više što puni naziv Konvencije ne sadrži inačicu pojma roda.

Kritičari³⁵ upozoravaju da postoji binarna podjela na ženski i muški spol koji je “prirodna konstanta i ontološka datost”³⁶, zapisana u DNK svake osobe. Rodna ideologija je istodobno nadogradnja i dekonstrukcija prirodnoga jer podrazumijeva neograničenu slobodu pojedinca da temeljem svoje volje i želja, mijenja ono što je biološki trajno zadano. Rodna ideologija svojim relativizmom i slobodom izbora nudi nestanak svih razlika između ljudi, čime se direktno konfrontira s idejom braka (zajednica žene i muškarca) i nukleusom obitelji (žena, muškarac, dijete) budući da je suprotna njihovom smislu i svrsi. Pobornicima ovakvog razmišljanja je nejasno zašto je nasilje nad ženama odnosno u obitelji normirano kao rodno uvjetovano, kada je očigledno da je izvor takvog nasilja neravnopravnost spolova odnosno dominacija muškog spola nad ženskim spolom. “Strukturalna narav nasilja nad ženama potječe iz nejednake snage žene i muškarca, a ne iz uloge koju žena ima u društvu.” Novonastalu tvorevinu rod se suptilno

³³ Konvencija o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (NN 3/2018)

³⁴ Ibid.

³⁵ Hrabar, Dubravka, Istanbulska konvencija i zamke rodne perspektive, Zagreb, 2018, str. 7 - 8

³⁶ Znanstveno vijeće za obrazovanje i školstvo HAZU: Rodna ideologija u Istanbulskoj konvenciji neprihvatljiva za odgojno-obrazovni sustav, Priopćenje za javnost Znanstvenog vijeća za obrazovanje i školstvo HAZU od 11. prosinca 2017., <https://www.hkv.hr>, (10.9.2021.)

uvrstilo među osnove za koju vrijedi zabrana od diskriminacije, premda za takvo postupanje nije bilo uporišta u domaćim propisima, a to bi se posljedično moglo projicirati na pitanje jednakosti svih građana pred zakonom.³⁷

Ipak ako pažljivo pregledamo domaću legislaturu, možemo uočiti da je pojam roda već inkorporiran pa tako čl. 1. st. 1. Zakona o suzbijanju diskriminacije uređuje zaštitu od diskriminacije na osnovi, između ostalog, spola, rodnog identiteta, izražavanja ili spolne orijentacije.³⁸ Nadalje zločin iz mržnje je prema čl. 87. st. 21. KZRH: „..kazneno djelo počinjeno zbog...spola, spolnog opredijeljenja ili rodnog identiteta druge osobe.”³⁹ Ustrajanje na ideji otkazivanja Konvencije i dalje se zasniva na istim postavkama kao prije njene ratifikacije, a uključuje bojazan od uvođenja istospolnih brakova, mogućnosti posvajanja djece istospolnim partnerima, priznavanje prava transrodnih osoba, širenje LGBTQ agende, zamjena toaleta namijenjenih muškarcima i ženama prema vlastitom doživljaju sebe, veći broj pobačaja kao dio ženinog prava na izbor, etc.

Istanbulska konvencija zapravo ne negira postojanje spola, kao biološke razlike između muškaraca i žena, već nastoji dokinuti stereotipe koji ženama pripisuju određene uloge i time ih diskriminira, ciljano ih stavlja u podređen položaj u odnosu na muškarce, što onda otvara put ka mogućem nasilju nad ženama. Postoji dakle uzročna veza između rodne ravnopravnosti i smanjenja broja nasilja nad ženama. Rodno utemeljeno nasilje nad ženama je nasilje usmjereno na ženu zbog toga što je žena ili koje nerazmjerno pogađa žene. Konvencija upozorava na važnost promicanja rodne ravnopravnosti jer je ona preduvjet za postizanje jednakosti žena i muškaraca u smislu jednakih prava i mogućnosti njihovog ostvarenja, a to ne znači brisanje bioloških razlika između spolova. Konvencija prokazuje na praksu, običaje, rodne uloge, nejednakost, stereotipe i diskriminaciju žena kao generatore nasilja nad ženama. Ostvarenje rodne ravnopravnosti nametnulo se kao *condicio sine qua non* za borbu protiv nasilja nad ženama (i nasilja u obitelji jer pretežito pogađa žene i djevojčice).⁴⁰

³⁷ Hrabar, op. cit. (bilj. 35.), str. 4, 7, 8, 20, 22, 26, 27

³⁸ Zakon o suzbijanju diskriminacije (NN 85/08, 112/12)

³⁹ Kazneni zakon (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22)

⁴⁰ Bosak, Martina; Munivrana Vajda, Maja, The reality behind the Istanbul convention: Shattering conservative delusions, Women's Studies International Forum, Volume 74, 2019, str. 78, 80

Slijedom toga, Konvencija je predvidjela mogućnost stavljanja rezervi na izričito određene članke od kojih nijedan ne sadrži "rodnu dimenziju", dakle sve odredbe kojima se nasilje predstavlja kao rodno utemeljeno, sve države članice moraju prihvatiti. Ipak zbog osebujnosti hrvatske politike, a zapravo težnje da se umire konzervativne struje, Republika Hrvatska je uz ratifikaciju priložila interpretativnu izjavu, kojom se ograđuje od implementacije tzv. rodne ideologije, pozivajući se na ustavnu definiciju braka koja je u suprotnosti s navedenom ideologijom. Interpretativna izjava je sredstvo tumačenja ugovora, ali bez pravne snage jer ne predstavlja nijednu dopustivu rezervu na odredbe Konvencije.⁴¹

Dio stručnjaka iz redova oponentata je isticao suvišnost ratificiranja Istanbulske konvencije s obzirom na činjenicu, da je Republika Hrvatska problematiku nasilja u obitelji, već ranije prilično uspješno pravno normirala. S druge strane, da smo izbjegli ratifikaciju Konvencije, pravdajući taj potez adekvatnim zakonodavstvom, kakvu bi poruku poslali međunarodnoj zajednici? Ako smo već odlučili biti dio obitelji VE, moramo se ponašati u skladu s tim, a opravdano je očekivati spremnost svih država članica da zajednički prihvate harmonizaciju pravnih pravila o ovako važnom društvenom problemu.

Odredbe koje su bile izložene najvećoj paljbi kritičara Konvencije, osim rodnog pristupa problematici su one kojima se velika odgovornost u spriječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i u obitelji, povjerava udrugama civilnog društva i nevladinim organizacijama, a u smislu njihovog financiranja od strane države, suradnje s nadležnim tijelima, pružanja potpore i zaštite žrtvama obiteljskog nasilja i time stvaranja paralelnog sustava pored državnog.⁴² Složena priroda obiteljskih odnosa otežava mogućnost suzbijanja nasilja u obitelji isključivo kroz represivni aparat i zapravo nameće potrebu interdisciplinarnog pristupa različitih stručnjaka u rješavanju, uključujući i jačanje šire društvene osviještenosti za ovaj problem, naročito kad se uzme u obzir da velik broj nasilja prema bliskoj osobi nikad ne bude procesuiran. Razumljivo je i očekivano da će se žrtva nasilja od strane bliske osobe, zbog srama i straha, najprije

⁴¹ Hrabar, op.cit. (bilj. 35), str. 45

⁴² Hrabar, op. cit. (bilj. 35), str. 35

obratiti za savjet i pomoć nekoj udruzi, koje u odnosu na nadležna tijela poput policije, državnog odvjetništva ili czss ipak djeluju pristupačnije, lišeni prepoznatljivog formalizma u postupanju. Poimanje udruge kao svojevrsne spona između žrtve i nadležnih tijela i sukladno tome propitivanje značaja rada udruge u suzbijanju nasilja je neprocijenjiva. Stoga bi umjesto podcijenivanja njihovog doprinosa u borbi s nasiljem, trebalo nastaviti u smjeru jačanja uloga nevladinih organizacija, a zbog izbjegavanja legitimnih kritika o financijskom poslovanju, potrebno je povećati transparentnost i komunikaciju o izvorima prihoda i precizno prikazati sve stavke potrošnje. Protivnicima Istanbulske konvencije sporan je čak i mehanizam nadzora tzv. GREVIO, posebno tijelo sastavljeno od stručnih osoba koje prati provedbu Konvencije, a kojem se spočitavaju prevelike ovlasti i zadiranje u suverenost država, naročito u smislu promicanja rodne ideologije kojoj je navodno nesklona većina država stranaka Konvencije.⁴³

4. NASILJE U OBITELJI – MATERIJALNOPRAVNI ASPEKT

4.1. Općenito

Osobe na koje se prekršajne i kaznenopravne odredbe o obiteljskom nasilju primjenjuju su taksativno nabrojane pa se tako u svojstvu žrtve odnosno počinitelja nasilja u obitelji mogu naći bračni drug, izvanbračni drug, životni partner, neformalni životni partner, njihova zajednička djeca te djeca svakog od njih, srodnici po krvi u ravnoj lozi, srodnici u pobočnoj lozi zaključno do trećeg stupnja, srodnici po tazbini do zaključno drugog stupnja, posvojitelj i posvojenik, bivši bračni drug, bivši izvanbračni drug, bivši životni partner, bivši neformalni životni partner, osobe koje imaju zajedničko dijete, osobe koje žive u zajedničkom kućanstvu te prema novome sadašnji i bivši partneri u intimnoj vezi.⁴⁴

⁴³ Hrabar, op. cit. (bilj. 35), str. 43

⁴⁴ Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 70/17, 126/19, 84/21, 114/22); Kazneni zakon (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22). KZRH ima sadržajno istu odredbu kao i ZZNO, ali razlikuje kategoriju članova obitelji i kategoriju bliskih osoba, koja opet uključuje članove obitelji i preostale navedene.

Pravni institut nasilja u obitelji je prvotno bio uređen samo KZRH, koji je od 2000. godine sadržavao kazneno djelo "Nasilničko ponašanje u obitelji".⁴⁵ S ciljem ubrzanja i pojednostavljenja postupaka te pružanja veće zaštite žrtvama, 2003. godine donesen je lex specialis ZZNO u kojem je obiteljsko nasilje normirano i kao prekršaj.⁴⁶ Zakonodavac je stoga ocijenio da ZZNO i različita kaznena djela nasilja iz KZRH, kojima je okolnost da su počinjena prema bliskoj osobi davala kvalificirani oblik, pružaju dostatnu pravnu zaštitu žrtvama obiteljskog nasilja pa je promjenom kaznenog zakonodavstva, posebno kazneno djelo brisano⁴⁷. Pod pritiskom brojnih eksperata uvidjelo se da nova zakonska rješenja ipak ne mogu osigurati cjelovitu pravnu zaštitu te je 2015. godine kazneno djelo "Nasilje u obitelji"⁴⁸ vraćeno u KZRH.⁴⁹ Nedostatak aktualnog pravnog uređenja je nepostojanje precizne razlike između prekršaja "Nasilja u obitelji" i istoimenog kaznenog djela, što bi moglo prouzrokovati praktične probleme pri odlučivanju treba li pokrenuti prekršajni ili kazneni postupak, a od važnosti je i za pravni položaj počinitelja i žrtve budući da KZRH propisuje teže sankcije odnosno veći stupanj zaštićenosti žrtve.⁵⁰ Također isti činjenični supstrat ne može poslužiti dvostrukom procesuiranju jer bi se na taj način povrijedilo jedno od temeljnih načela, ne bis in idem. Zaključak utemeljen na analizi policijske prakse kao moguće kriterije razlikovanja prekršaja od kaznenog djela nasilja u obitelji navodi intenzitet nasilja, tj. količinu i težinu primijenjenog nasilja, a taj kriterij sadrži dva pomoćna kriterija odnosno primijenjena sredstva kojima se čini nasilje te ozbiljnost i težinu nastalih ozljeda. Drugi kriterij razlikovanja prekršaja od kaznenog djela se odnosi na kontinuitet (trajanje) činjenja nasilja u obitelji.⁵¹

⁴⁵ Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona (NN 129/2000)

⁴⁶ Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 116/2003)

⁴⁷ Kazneni zakon (NN 125/2011)

⁴⁸ Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona (NN 56/2015)

⁴⁹ Bezbradica Jelavić; Đurđević; Bego; Kolarec; Šimić, op. cit. (bilj. 25.), str. 51. Autonomna ženska kuća Zagreb je opetovano slala prijedloge Ministarstvu pravosuđa radi ponovnog uvođenja kaznenog djela Nasilja u obitelji. Uočeno je da su brisanjem takvog kaznenog djela, prava brojnih žrtava partnerskog nasilja teško narušena jer su ostale bez kaznenopravne zaštite, dok su zlostavljači s druge strane neodgovarajuće sankcionirani.

⁵⁰ Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 70/17, 126/19, 84/21, 114/22), Kazneni zakon (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22). Zapriječena kazna zatvora za prekršaj iz ZZNO iznosi do 90 dana, dok je za kazneno djelo nasilja u obitelji moguće izreći kaznu zatvora u trajanju od 1 do 3 godine.

⁵¹ Martinjak, Davorka; Filipović, Hrvoje, Prekršajna ili kaznena odgovornost u slučaju nasilja u obitelji, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, Zagreb, vol. 26, broj 2/2019, str. 638 - 639

Prema Izvješću o radu Pravobraniteljice za 2020. godinu, nastavljen je trend smanjenja broja prijava za prekršaj nasilja u obitelji uz paralelan rast broja kaznenopravnih slučajeva nasilja u obitelji i između bliskih osoba. Seljenje problematike obiteljskog nasilja iz prekršajne u kaznenopravnu sferu je pokazatelj napretka u smislu povećanja educiranosti i senzibiliteta policijskih službenika o prirodi ovog tipa nasilja prilikom pravnog kvalificiranja kažnjivog djela, izmjene zakonodavstva radi postroženja sankcija, ali i sve veće osviještenosti običnih građana o nultoj stopi tolerancije za svaki oblik nasilja. S druge strane, povećanje obiteljskog nasilja kaznenopravne prirode upućuje na očiglednu manjkavost i neučinkovitost prekršajnog uređenja, naročito ako uzmemo u obzir nesklonost žrtava da prijavljuju blaže oblike nasilja, ali i praksu osuđivanja počinitelja prekršaja relativno blagim kaznama, daleko od zakonskih maksimuma.⁵² Iskustvo stručnjaka⁵³ u rada sa žrtvama nasilja u obitelji, pokazuje da se zlostavljanje najčešće odvija kroz duži period, ponekad traje godinama i gotovo nikad nije riječ o izoliranom incidentu. Činjenica da se žrtve nasilja u obitelji u najvećem broju slučajeva prvo obraćaju policiji za pomoć, ukazuje da se u RH nasilje prijavljuje tek kad nabuja do te mjere, da izravno ugrozi život, tijelo ili materijalnu dobrobit oštećenog,⁵⁴ što posljedično potkrijepljuje tvrdnje o velikoj tamnoj brojci slučajeva koji su se dogodili, a nigdje nisu evidentirani.

Unatoč zadovoljavajućem zakonodavnom okviru, potrebno je poduzeti korijenite promjene u pristupu problemu obiteljskog nasilja, a to podrazumijeva ustrojavanje učinkovitih preventivnih mehanizama izvan policijsko – pravosudnog aparata, programe dugotrajne i kvalitetne resocijalizacije počinitelja, trajnu edukaciju i senzibilizaciju društva te stručne analize uzroka nasilja. Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova u tom svjetlu prepoznaje četiri temelja učinkovite borbe protiv

⁵² Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, Izvješće o radu za 2020. godinu, Zagreb, ožujak 2021., str. 78 – 79.; Trend brutalizacije obiteljskog nasilja bilježi se od 2015. godine, kada je u hrvatsko zakonodavstvo vraćeno kazneno djelo Nasilja u obitelji, a kulminaciju je doživjelo u vrijeme pandemije koronavirusa 2020. godine uz zabilježen rast od čak 39% počinjenih kaznenih djela iz čl. 179.a KZRH.

⁵³ VIVIEN - Victim Violence Educational Network An educational project to improve the ability to assist women victims of violence. Radionica o nasilju prema ženama i obiteljskom nasilju u RH je održana 19. siječnja 2021. godine na ZOOM platformi.

⁵⁴ Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, Istraživanje: Iskustva žena žrtava nasilja u obitelji s radom državnih tijela obuhvaćenih Protokolom o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, Zagreb, ožujak 2011., str. 5

rodnouvjetovanog i obiteljskog nasilja, tj. rani preventivni, stručni i dugotrajni psihoterapijski rad s obiteljima u konfliktnim situacijama; društvena reintegracija počinitelja nasilja u obitelji kroz dugotrajni psihosocijalni tretman; sveobuhvatna edukacija pravosuđa i svih drugih stručnih službi o rodno utemeljenom nasilju, sustavna edukacija o nenasilnim metodama rješavanja sukoba i prihvaćanja različitosti integrirana u obrazovni sustav na svim društvenim razinama te naposljetku nulta tolerancija na rodno utemeljeno nasilje odnosno najstroža primjena postojećih propisa uz izricanje kazni u okvirima zakonskih maksimuma.⁵⁵

4.2. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji

Prekršaj "Nasilje u obitelji" podrazumijeva primjenu fizičke sile uslijed koje nije nastupila tjelesna ozljeda; tjelesno kažnjavanje ili druge načine ponižavajućeg postupanja prema djeci; psihičko nasilje koje je žrtvi povrijedilo dostojanstvo ili je uznemirilo; spolno uznemiravanje; ekonomsko nasilje te zanemarivanje potreba osoba s invaliditetom ili onih starije životne dobi, koje je dovelo do njihove uznemirenosti ili povrede dostojanstva i time im nanijelo tjelesne ili duševne patnje.⁵⁶

Fizičko nasilje prema bliskoj osobi smatra se prekršajem samo ako nije nastupila tjelesna ozljeda jer u protivnom predstavlja neki od oblika kaznenog djela tjelesne ozljede iz KZRH, pritom ZZNO posebno ističe tjelesno kažnjavanje ili druge načine ponižavajućeg postupanja prema djeci.⁵⁷ Premda je uvriježeno mišljenje da je to najučestaliji oblik nasilja u obitelji, prema istraživanju koje je provela Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, žene kao najčešće žrtve nasilja u obitelji su najčešće bile ili još uvijek jesu izložene psihičkom nasilju kroz verbalne napade (galama, vrijeđanje, ponižavajuće poruke, prijetnje, ucjene i sl.).⁵⁸ ZZNO pod pojmom prekršaja psihičkog nasilja u obitelji uređuje napad na psihički integritet žrtve, koji je povrijedio njezino

⁵⁵ Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, Izvješće o radu za 2021. godinu, Zagreb, ožujak 2022., str. 88 - 91

⁵⁶ Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 70/17, 126/19, 84/21, 114/22). Čl. 10. ZZNO ne nabroja taksativno pojedine načine ostvarenja nasilja u obitelji (s iznimkom kod ekonomskog nasilja), čime omogućava primjenu zakonske odredbe na različite oblike nasilnih ponašanja prema bliskoj osobi.

⁵⁷ Martinjak; Filipović, op. cit. (bilj. 51.), str. 630

⁵⁸ Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, op. cit. (bilj. 54.), str. 4

dostojanstvo ili je uznemirio, a koji ne predstavlja kazneno djelo nasilničkog ponašanja u obitelji odnosno kazneno djelo prijetnje, prisile ni tjelesne ozljede.⁵⁹ Spolno uznemiravanje je sukladno čl. 3. st. 2. ZSD: "svako verbalno, neverbalno ili tjelesno neželjeno ponašanje spolne naravi, koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva osobe, a posebice ako stvara zastrašujuće, neprijateljsko, ponižavajuće, omalovažavajuće ili uvredljivo okruženje."⁶⁰ Ekonomsko nasilje se zbog bliskog odnosa nasilnika i žrtve nerijetko ni ne prepoznaje kao vid obiteljskog nasilja, a prema ZZNO se manifestira kroz zabranu ili onemogućavanje korištenja zajedničke ili osobne imovine, raspolaganja osobnim prihodima ili imovine stečene osobnim radom ili nasljeđivanjem, onemogućavanje zapošljavanja, uskraćivanje sredstava za održavanje zajedničkog kućanstva i za skrb o djeci.⁶¹ ZZNO među modalitete počinjenja nasilja u obitelji navodi i zanemarivanje potreba osoba s invaliditetom i onih starije životne dobi koje je dovelo do njihove uznemirenosti ili povrede dostojanstva i time im nanijelo tjelesne ili duševne patnje.

Što se tiče sankcija, počinitelju prekršaja nasilja u obitelji moguće je izreći zaštitne mjere, novčanu kaznu, kaznu zatvora te druge prekršajnopravne sankcije propisane Prekršajnim zakonom.⁶² Svrha zaštitnih mjera je spriječiti nasilje u obitelji, osigurati zaštitu zdravlja i sigurnosti žrtve te otkloniti okolnosti koje pogoduju ili poticajno djeluju na počinitelja u kažnjivom ponašanju, a izriču se radi otklanjanja ugroženosti žrtve nasilja. Zaštitne mjere moguće je izreći samostalno, bez postojanja druge prekršajnopravne sankcije, a izriče ih sud ex officio ili na prijedlog ovlaštenog tužitelja, žrtve ili centra za socijalnu skrb. Sud može i prije isteka vremena trajanja zaštitne mjere, na prijedlog žrtve ili drugog ovlaštenog tužitelja preispitati opravdanost njenog daljnjeg tijeka te potom istu zamijeniti drugom ili je ukinuti.⁶³ ZZNO uređuje četiri vrste zaštitnih mjera: obvezan psihosocijalni tretman počinitelja u trajanju od najmanje 6 mjeseci, obvezno liječenje od ovisnosti koje ne može biti dulje od 1 godine te mjere zabrane približavanja, uznemiravanja ili uhođenja žrtve odnosno udaljenja iz zajedničkog

⁵⁹ Martinjak; Filipović, op. cit. (bilj. 51.), str. 631 - 632

⁶⁰ Zakon o suzbijanju diskriminacije (85/08, 112/12). Analogna odredba postoji u čl. 156. st. 2. KZRH (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22).

⁶¹ Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 70/17, 126/19, 84/21, 114/22)

⁶² Ibid.

⁶³ Ibid.

kućanstva koje ne mogu biti kraće od 1 mjeseca niti dulje od 2 godine.⁶⁴ Potonje dvije zaštitne mjere moguće je izreći i prije pokretanja prekršajnog postupka, na prijedlog žrtve ili ovlaštenog tužitelja, ali samo ako postoji izravna opasnost za sigurnost žrtve, člana obitelji ili člana zajedničkog kućanstva. Sud će o prijedlogu izricanja zaštitne mjere prije pokretanja prekršajnog postupka, odlučiti bez odgode odnosno u roku od 24 sata, no tek nakon saslušanja žrtve i počinitelja. Odlučivanje o primjeni zaštitne mjere tek nakon saslušanja počinitelja doima se suprotnim naravi mjera i svrsi njihovog izricanja jer se na taj način odugovlači s pružanjem zaštite žrtvi kojoj je mjera korisna jedino ako je pravodobna. Nakon što donese odluku o primjeni zaštitne mjere, sud će istu dostaviti policijskoj postaji radi provedbe i istodobno će upozoriti žrtvu, da ukoliko ona ili drugi ovlašteni tužitelj u roku od osam dana od donošenja odluke ne podnesu optužni prijedlog, sud izrečenu zaštitnu mjeru ukinuti te bez odgađanja o tome obavijestiti policiju.⁶⁵

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova već niz godina upozorava na činjenicu da se počinitelje nasilja općenito, uključujući tu i obiteljske nasilnike, najčešće sankcionira blagim novčanim kaznama i uvjetnom osudom, dok je za manje od 10% izrečena bezuvjetna kazna zatvora.⁶⁶ Prema ZZNO počinitelja nasilja u obitelji će se “kazniti za prekršaj novčanom kaznom u iznosu od najmanje 260,00 eura ili kaznom zatvora do 90 dana.”, a sankcija je teža za recidiviste i nasilje koje uključuje ranjive skupine odnosno djecu, osobe s invaliditetom i starije osobe.⁶⁷ Premda su izmjenama i dopunom ZZNO iz 2019. godine postrožene sankcije za prekršitelje, povećanjem novčanih kazni i kazni zatvora, ostala je upitna opravdanost i prikladnost izricanja novčane kazne u obiteljskim deliktima jer se time nerijetko neizravno osiromašuje žrtvu i ostale članove zajedničkog kućanstva, posebice ako je počinitelj jedini radno aktivan član porodice. Slijedom toga ostaje dvojbena i mogućnost ostvarenja svrhe specijalne i generalne prevencije kažnjavanja.⁶⁸

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, op. cit. (bilj. 52), str. 71

⁶⁷ Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 70/17, 126/19, 84/21, 114/22)

⁶⁸ Zakon o izmjenama i dopuni Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 126/2019). Izmjenama ZZNO iz 2019. godine kazne su posebice povećane za prekršaj u prisutstvu djeteta, invalida, starije osobe. Žene ponovno nisu prepoznate kao ranjiva skupina, iako su upravo one najčešća meta napada.

Prema službenim podacima MUP-a RH u 2021. godini je zbog prekršaja počinjenog nasiljem u obitelji prijavljeno 8368 počinitelja što je 2% manje u odnosu na 2020. godinu, kad je prijavljena 8539 osoba, čime je nastavljen trend pada broja slučajeva nasilja u obitelji prekršajnopravne naravi. Zanimljivo je da je u komparaciji s 2020. godinom, došlo do povećanja broja žena počiniteljica nasilja od 1,5% uz porast muškaraca žrtava nasilja od 4,8%, dok je najviše žrtava obiteljskog nasilja bilo na štetu žena u partnerskim odnosima, točnije 3781 žrtva.⁶⁹

4.2. Kazneni zakon

Onaj tko teško krši propise o zaštiti od nasilja u obitelji i time kod člana obitelji ili bliske osobe izazove strah za njezinu sigurnost ili sigurnost njoj bliskih osoba ili je dovede u ponižavajući položaj ili stanje dugotrajne patnje, a time nije počinio teže kazneno djelo, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do tri godine za kazneno djelo “Nasilja u obitelji” iz čl. 179.a KZRH.⁷⁰

Ako je obiteljskim nasiljem ostvareno biće teškog kaznenog djela, protiv okrivljenika će se kazneni postupak voditi za neko od kaznenih djela, koja kad su počinjena prema bliskoj osobi poprimaju kvalificirani oblik te se sukladno tome teže kažnjavaju. U posebnom dijelu KZRH više je takvih kaznenih djela, primjerice kazneno djelo teškog ubojstva čini: “onaj tko ubije blisku osobu koju je ranije zlostavljao”, kazneno djelo teške tjelesne ozljede, protupravno oduzimanje slobode, otmica, nametljivo ponašanje, teška kaznena djela protiv spolne slobode, teška kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, sakaćenje ženskih spolnih organa i brojna druga.⁷¹

Osobito je kritizirana konstrukcija kaznenog djela spolnog odnošaja bez pristanka⁷², koje je u suštini odgovaralo kaznenom djelu silovanja, a za koje je zapriječena kazna bila mnogo blaža pa je shodno tome proglašen tzv. “privilegiranim oblikom silovanja”.

⁶⁹ Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, op. cit. (bilj. 55), str. 85 - 86. Među prijavljenim počiniteljima su 6402 osobe muškog spola i 1966 osoba ženskog spola.

⁷⁰ Kazneni zakon (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22) kao i Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 70/17, 126/19, 84/21, 114/22) nije rodno senzitivan.

⁷¹ Kazneni zakon (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22)

⁷² Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona (NN 126/2019)

Razlika se tumačila postojanjem sile ili prijetnje na život ili tijelo silovane ili druge osobe, a kod spolnog odnošaja bez pristanka, smatralo se da postoji prijetnja, ali ne na život ili tijelo. Izmjenama i dopunama KZRH 2019 kazneno djelo spolnog odnošaja bez pristanka je brisano, ali je pravni kontinuitet djela nastavljen kroz kazneno djelo silovanja i predstavlja njegov temeljni oblik. Zakonski opis kaznenog djela silovanja iz čl. 153. KZRH sada se sastoji od dva stavka, prvi odgovara brisanom kaznenom djelu spolnog odnošaja bez pristanka, dok drugi predstavlja dosadašnje kazneno djelo silovanja, koje povlači i strožu sankciju. Tko siluje sebi blisku osobu, počinio je teško kazneno djelo protiv spolne slobode jer je bliskost počinitelja i žrtve, okolnost koja silovanje čini kvalificiranim kaznenim djelom, kažnjivim do deset odnosno do 15 godina zatvora (ovisno o tome primjenjuje li se st. 1. ili pak st. 2. čl. 153. KZRH).⁷³ U 2021. godini evidentirano je ukupno 194 kaznenih djela silovanja (čl.153.KZ), pri čemu je 101 počinjeno na štetu članova obitelji i bliskih osoba od kojih su sve žrtve ženskog spola.⁷⁴

Razvoj moderne tehnologije i zloupotreba iste stvorili su potrebu kriminaliziranja tzv. osvetničke pornografije, uvođenjem novog kaznenog djela u čl. 144.a KZRH "Zloupotrebe snimke spolno eksplicitnog sadržaja", kojom se: "...zluporabom odnosa povjerenja i bez pristanka snimane osobe učini dostupnim trećoj osobi snimku spolno eksplicitnog sadržaja, koja je snimljena uz pristanak te osobe za osobnu uporabu i na taj način povrijedi privatnost te osobe.." ⁷⁵ Opisano kazneno djelo se progoni po prijedlogu.

Novina je i da se kazneno djelo spolnog uznemiravanja iz čl. 156. KZRH, umjesto po prijedlogu od sada goni po službenoj dužnosti⁷⁶, dok je pravni položaj počinitelja teških kaznenih djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta iz čl. 166. st. 2. KZRH značajno otežan izglasanim nezastarijevanjem kaznenog progona i nezastarijevanjem izvršenja kazne.⁷⁷ Izvršene su i izmjene kaznenog djela Neprovođenje odluke za zaštitu dobrobiti djeteta i drugih ranjivih skupina ili postupanje protivno pravilima struke iz čl.

⁷³ Kazneni zakon (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22), čl. 153. kazneno djelo silovanja, čl. 154. teško kazneno djelo protiv spolne slobode

⁷⁴ Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, op. cit. (bilj. 55), str. 107

⁷⁵ Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona (84/2021)

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ Ibid.

173. KZRH, radi preciziranja postupanja službene odnosno odgovorne osobe o tome koje ponašanje označava kazneno djelo, a proširena je i kaznenopravna zaštita pa sada uz djecu obuhvaća i druge ranjive skupine osoba.⁷⁸

Izbijanje pandemije koronavirusa i višemjesečna karantena su očekivano imali negativan učinak na suzbijanje problema obiteljskog nasilja pa je u 2020. godini zabilježeno 5747 kaznenih djela nasilja u obitelji i među bliskim osobama odnosno 28,8% više slučajeva u odnosu na prethodnu godinu u kojoj je počinjeno 4460 kaznenih djela. Najveći skok je primjećen kod kaznenog djela Nasilje u obitelji iz čl. 179.a KZRH, gdje je evidentiran 1578 slučaj odnosno 39% povećanje obiteljskog nasilja u odnosu na 2019. godinu.⁷⁹ Službeni podaci MUP-a RH za 2021. godinu potvrđuju blago usporeni trend rasta broja kaznenopravnih slučajeva nasilja u obitelji (ukupno je počinjeno 6452 kaznenih djela nasilja među bliskim osobama, a od toga se 1661 slučaj odnosi na čl. 179.a KZRH)⁸⁰, ali i nezanemarivo povećanje broja žena žrtava nasilja, uz istodoban pad broja žrtava muškog spola.⁸¹ Posebno je zabrinjavajuć porast femicida, tj. rodnouvjetovanog nasilja prema ženama koje za posljedicu ima ubojstvo žena jer je u 2021. godini od ukupno 14 ubijenih žena, njih 11 ubijeno od strane bliskih osoba, od čega su 4 žene stradale od sadašnjih ili bivših intimnih partnera.⁸² Usporedimo li podatke o ukupnom broju ubojstava muškaraca (16) i žena (14) u 2021. godini u RH s obzirom na počinitelja, možemo uočiti da je muškarce u više od 90% slučajeva usmrtio drugi muškarac, dok je 11 žena stradalo od njima bliskih muških osoba.⁸³ S obzirom da su dosadašnji zaključci statističkih analiza mjerodavnih stručnjaka o rodnoj dimenziji obiteljskog nasilja, uglavnom uspješno ignorirani, opravdana je bojazan mogu li rodno neosjetljivi domaći zakoni i upovojima rodno obazriv policijsko-pravosudni aparat,

⁷⁸ Ibid.; Izmjena je potaknuta tragičnim događajem iz Nove Gradiške u kojem je majka dvoipolgodisnjnoj kćeri nanijela teške tjelesne ozljede, uslijed kojih je dijete nakon par dana preminulo u bolnici. Nakon dovršene istrage, utvrđeni su brojni propusti u radu nadležnog czss s obitelji, koja je od ranije bila pod njihovim nadzorom.

⁷⁹ Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, op. cit. (bilj. 52), str. 73, 77

⁸⁰ Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, op. cit. (bilj. 55), str. 86 - 87. Najčešća kaznena djela nasilja u obitelji / između bliskih osoba su prijetnja, tjelesna ozljeda, nametljivo ponašanje, teška tjelesna ozljeda i silovanje.

⁸¹ Ibid., str. 86. U 2021. godini bilo je 738 žena žrtava nasilja više i 42 muškarca žrtve nasilja manje nego u 2020. godini.

⁸² Ibid., str. 87

⁸³ Performans u centru Zagreba: "Svaki 15 minuta jedna žena u Hrvatskoj doživi neki oblik nasilja. Nema isprike.", 13.2.2022., <https://dnevnik.hr>, (14.2.2022.)

pružiti adekvatan otpor porastu broja femicida kao najtežeg oblika rodnouvjetovanog nasilja i zaustaviti trend brutalizacije nasilja i njegov prijelaz iz prekršajne u kaznenopravnu sferu.

5. NASILJE U OBITELJI – PROCESNOPRAVNI ASPEKT

5.1. Općenito

Za postupanje u predmetima nasilja u obitelji nadležni su policija, zdravstvo, pravosuđe, sustav podrške žrtvama i svjedocima, probacijska služba, czss, odgojno-obrazovne ustanove, organizacije civilnog društva koje programski djeluju u cilju zaštite žrtava nasilja i na specifičan način mediji koji izborom suzdržanog odnosno senzacionalističkog načina izvještavanja, uvelike mogu utjecati na oblikovanje percepcije društva o ozbiljnosti problema obiteljskog nasilja.

Postoji obveza žurnog postupanja svih tijela koja postupaju povodom nasilja u obitelji, a zagovara se i primjena pro aktivnog pristupa problemu, tj. postupanje po službenoj dužnosti (ne samo temeljem zaprimljene prijave), posebice u slučaju saznanja za postojanje ozbiljne i neposredne opasnosti za život i sigurnost ugroženih osoba.⁸⁴

Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji je podzakonski akt čija je svrha osigurati pravovremenu i učinkovitu provedbu propisa o zaštiti žrtve nasilja u obitelji, unaprjeđenje međuresorne suradnje i dugoročno utjecati na smanjenje nasilničkog ponašanja.

⁸⁴ Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, https://mup.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Protokol_o_postupanju_u_slucaju_nasilja_u_obitelji-usvojila_Vlada_19_6_2019.pdf, (10.9.2021.), str. 5 – 6. Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji ističe žene kao žrtve rodnouvjetovanog nasilja i nasilja u obitelji.

5.2. Prekršajni postupak

Nasilje u obitelji često ostaje izvan dosega represivnog aparata jer se zbog bliskosti počinitelja i žrtve te specifične prirode počinjenja djela, tek dijelić od ukupnog broja slučajeva nasilja prijavi. Svatko tko je pretrpio nasilje u obitelji ili ima saznanja o istom, može podnijeti prijavu policiji⁸⁵, državnom odvjetništvu ili centru za socijalnu skrb⁸⁶ osobno, telefonom odnosno anonimnim putem. Zdravstveni radnici, djelatnici u ustanovama socijalne skrbi, zaposleni u odgojno-obrazovnim ustanovama, stručni radnici u vjerskim ustanovama, humanitarnim organizacijama, organizacijama civilnog društva i druge stručne osobe koje u svom radu dolaze u kontakt sa žrtvama obiteljskog nasilja su dužni prijaviti policiji ili državnom odvjetništvu počinjenje nasilja u obitelji za koje su saznali u obavljanju svog posla.⁸⁷ Tijela koja postupaju povodom nasilja u obitelji dužna su postupati hitno, a svi postupci pokrenuti na temelju ZZNO su hitni.⁸⁸

U praksi se nasilje u obitelji najčešće prijavljuje policiji čija je dužnost po zaprimanju zahtjeva (dojave) za pružanjem pomoći, žurno doći na mjesto događaja te spriječiti počinitelja u daljnjem nasilnom ponašanju i poduzeti mjere i radnje s ciljem trenutne zaštite žrtve nasilja, uključujući i omogućavanje neodgodivog pružanja medicinske pomoći. Policija potom prikuplja obavijesti na način kojim će se žrtvi obiteljskog nasilja, pružiti mogućnost da policijskom službeniku neometano u odvojenim prostorijama i bez nazočnosti počinitelja nasilja, priopći okolnosti počinjenja nasilja. Ako je dijete pretrpjelo ili je svjedočilo nasilnom događaju za daljnje su postupanje, sukladno ZSM, nadležni specijalizirani policijski službenici za mladež, a nadležni czss je potrebno obavijestiti o policijskoj intervenciji zbog nasilja u obitelji.⁸⁹ Ako je riječ o postupanju povodom seksualnog nasilja, temeljna policija ima dužnost poduzimati samo ono što ne trpi odgodu kao što je zaštita života i zdravlja žrtve, prikupljanje početnih obavijesti o

⁸⁵ Na mrežnim stranicama MUP-a RH nalazi se poveznica "Online prijava zlostavljanja djeteta – RED BUTTON" odnosno "Maloljetnička delikvencija, kriminalitet na štetu djece i obiteljsko nasilje – obiteljsko nasilje" u kojem je potanko predstavljen problem nasilja, kome se obratiti za pomoć i u kojem slučaju te je prikazan kalendar nasilja putem kojeg MUP RH svakodnevno izvještava javnost o kaznenim djelima i prekršajima nasilja u obitelji, <https://mup.gov.hr>, (1.3.2022.)

⁸⁶ Centar za socijalnu skrb je dužan o zaprimljenoj prijavi zbog nasilja u obitelji, obavijestiti policiju ili državno odvjetništvo.

⁸⁷ Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 70/17, 126/19, 84/21, 114/22). Stručnim osobama koje ne postupe u skladu s propisanom dužnosti, prijeti novčana kazna u iznosu od 390,00 do 1320,00 eura.

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, op. cit. (bilj. 84), str. 6 - 7

događaju, osiguranje mjesta događaja, tragova i sl. Za vođenje kriminalističkog istraživanja i postupanje ovlašten je stručno osposobljen policijski službenik/službenica za seksualno nasilje, koji djeluje na području određene policijske uprave.⁹⁰

U daljnjem postupanju povodom nasilja u obitelji, policija će oduzeti oružje koje počinitelj legalno i ilegalno posjeduje, dok će njega udaljiti iz obitelji ako za to postoje zakonski uvjeti te je dužna na zahtjev stručnih radnika nadležnog czss u situacijama visokog rizika, pružiti pomoć pri smještaju u sklonište za žrtve nasilja u obitelji.⁹¹ Policija će po dovršetku kriminalističkog istraživanja podnijeti optužni prijedlog nadležnom sudu te prema potrebi predložiti izricanje odgovarajućih zaštitnih mjera odnosno mjera opreza.⁹² Sukladno čl. 3. ZZNO za postupanje u slučajevima nasilja u obitelji prekršajnopravne prirode, propisana je primjena odredbi Prekršajnog zakona te odgovarajuća primjena odredbi ZKP.⁹³

Sud može ex officio ili na prijedlog tužitelja, nakon što je podnesen optužni prijedlog, obrazloženim rješenjem odrediti primjenu jedne ili više mjera opreza, ako je to potrebno radi osiguranja nazočnosti okrivljenika u postupku, sprječavanja da čini nove prekršaje ili da spriječi ili oteža dokazivanje u postupku. Prikladne mjere opreza u slučajevima obiteljskog nasilja su zabrana napuštanja boravišta bez dozvole suda, zabrana posjećivanja određenog mjesta ili područja, zabrana približavanja određenoj osobi i zabrana uspostavljanja ili održavanja veze s određenom osobom te privremeno oduzimanje putne i druge isprave za prijelaz državne granice sa zabranom.⁹⁴

Sud odluku kojom određuje primjenu mjere opreza, dostavlja okrivljeniku i policiji od koje u svako doba može zatražiti provjeru i izvješće o izvršavanju mjere.⁹⁵ Mjere opreza je moguće odrediti tijekom cijelog prekršajnog postupka, a mogu trajati dok za to postoji

⁹⁰ Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja (NN 70/2018) uvodi standardizirani postupak prema žrtvama tog oblika nasilja, neovisno o dobi, mjestu počinjenja nasilja, spolu i drugim osobnim karakteristikama žrtve s ciljem osiguravanja jedinstvene prakse svih nadležnih tijela te pružanja prikladne zaštite i emocionalne potpore osobi koja je pretrpjela neki oblik seksualnog nasilja.

⁹¹ Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, op. cit. (bilj. 84), str. 7

⁹² Ibid.

⁹³ Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 70/17, 126/19, 84/21, 114/22)

⁹⁴ Prekršajni zakon (NN 107/07, 39/13, 157/13, 110/15, 70/17, 118/18, 114/22). Izricanjem mjera opreza ne može se ograničiti pravo okrivljenika na vlastiti stan i pravo na nesmetane veze s bliskim osobama, osim ako se postupak vodi zbog prekršaja povezanih s nasiljem u obitelji.

⁹⁵ Ibid.

potreba odnosno najdulje do pravomoćnosti odluke o prekršaju. Sud će svaka dva mjeseca, računajući od pravomoćnosti prethodnog rješenja o mjeri opreza, po službenoj dužnosti provjeriti postoji li i dalje potreba za njihovim postojanjem te sukladno utvrđenom, rješenjem ukinuti ili produljiti trajanje mjere. Mjere opreza ukinuti će i prije isteka tog roka, ako više nema potrebe ili zakonskih uvjeta za primjenu istih.⁹⁶

Prekršajni zakon omogućava policiji da privremeno, a najdulje do osam dana, naredbom odredi jednu ili više "hitnih" mjera opreza osobi za koju postoji osnova sumnje da je počinitelj prekršaja.⁹⁷ Ako policija u roku osam dana od dana određivanja mjere opreza ne podnese optužni prijedlog s prijedlogom sudu o produljenju mjere ili sud o takvom prijedlogu ne odluči u roku od tri dana, izrečena mjera opreza se prestaje primjenjivati.⁹⁸ Primjena proširenih ovlasti policije u predmetima obiteljskog nasilja je od iznimnog značenja za spriječavanje daljnjeg nasilničkog ponašanja i trenutnu zaštitu žrtve, naročito imajući u vidu da policijski službenici obično prvi stižu na mjesto događaja te su najbolje upoznati s okolnostima pojedinog slučaja.

Ako je počinitelj nasilja u obitelji uhićen⁹⁹, policija je obvezna o tome odmah obavijestiti nadležni czss radi mogućeg zbrinjavanja oštećenih članova obitelji te uhićenika uz optužni prijedlog dovesti sucu ili ga pustiti na slobodu čim prestane potreba lišenja slobode odnosno najkasnije u roku od 12 sati od uhićenja, a u svakom slučaju zadržavanje ne može trajati dulje od 24 sata. Sudac je dužan odmah ispitati uhićenika na navode iz optužnog prijedloga te obrazloženim rješenjem, na prijedlog policije ili ex officio odlučiti o zadržavanju ili puštanju na slobodu.¹⁰⁰ Zadržavanje određeno primjenom čl. 135. st. 1. Prekršajnog zakona¹⁰¹ može trajati dok postoje razlozi zbog

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ Ibid.; čl. 130. st. 6.: „U slučaju vjerojatnosti da je počinjen prekršaj propisan zakonom, jednu ili više mjera opreza iz stavka 2. ovoga članka, mogu privremeno, a najdulje do osam dana, naredbom odrediti policija i inspekcijaska tijela državne uprave prema osobi za koju postoji osnova sumnje da je počinitelj prekršaja.“

⁹⁸ Ibid.

⁹⁹ Ibid.; čl. 134. st. 1. „Policija je ovlaštena uhititi osobu zatečenu u počinjenju prekršaja propisanog zakonom, ako postoje razlozi za zadržavanje iz članka 135. ovoga Zakona.“

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ Ibid.; čl. 135. st. 1. „Ako je protiv određene osobe podnesen optužni prijedlog za prekršaj propisan zakonom, a radi se oprekršaju vezanom za nasilje u obitelji..., sud može sam ili na prijedlog tužitelja, nakon što je ispitao okrivljenika i utvrdio da ne postoje razlozi za odbacivanje optužnog prijedloga iz čl. 161. ovoga Zakona, odrediti zadržavanje te osobe ako: 1. postoje okolnosti koje upućuju na opasnost

kojih je određeno, ali ne dulje od 15 dana, računajući u to i vrijeme uhićenja.¹⁰² U oba slučaju riječ je o žurnom postupku na koji se odredbe Prekršajnog zakona o redovnom postupku na odgovarajući način primjenjuju.¹⁰³

Ako je sud kojem je podnesen optužni prijedlog utvrdio da je nadležan za postupanje u predmetu, naredbom će odrediti vrijeme i mjesto održavanja glavne rasprave na koju će pozvati tužitelja i njegovog zakonskog zastupnika ili opunomoćenika, okrivljenika i branitelja, oštećenika i njegovog zakonskog zastupnika ili opunomoćenika, svjedoke i vještake za koje sud smatra da ih je potrebno pozvati te druge osobe čije je nazočnost na raspravi potrebna. Glavna rasprava počinje njezinim otvaranjem, nakon čega se čita ili izlaže optužni prijedlog. Ako nakon završetka dokaznog postupka i završnih govora stranaka, sudac ne utvrdi da treba izvesti još neke dokaze, objavit će da je glavna rasprava završena i povući će se radi donošenja presude.¹⁰⁴ Premda se u prekršajnom postupku pravomoćna presuda oštećeniku dostavlja na zahtjev, kod prekršaja nasilja u obitelji ista će se uvijek dostaviti i oštećeniku.¹⁰⁵

5.3. Kazneni postupak

5.3.1. Žrtva

“Žrtva nasilja u obitelji je osoba koja zbog počinjenja nasilja u obitelji trpi fizičke ili psihičke posljedice, imovinsku štetu ili bitnu povredu temeljnih prava i sloboda.”¹⁰⁶

da će pobjeći (krije se i dr.), 2. postoji opasnost da će uništiti, sakriti, izmijeniti ili krivotvoriti dokaze ili tragove važne za prekršajni postupak ili da će ometati prekršajni postupak utjecajem na svjedoke ili sudionike, 3. osobite okolnosti opravdavaju bojazan da će ponoviti istovrsni prekršaj.“

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Ibid.

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 70/17, 126/19, 84/21, 114/22); Zakon o kaznenom postupku (NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22) u čl. 202. st. 11. razlikuje izravnu i neizravnu žrtvu kaznenog djela, a izravna žrtva sadržajem korespondira definiciji žrtve iz ZZNO. Neizravna žrtva kaznenog djela je bračni i izvanbračni drug, životni partner ili neformalni životni partner te potomak, a ako njih nema, predak, brat i sestra one osobe čija je smrt izravno prouzročena kaznenim djelom te osoba koju je ona na temelju zakona bila dužna uzdržavati.

Tijela koja postupaju povodom nasilja u obitelji su dužna postupati posebno obzirno prema žrtvi te pri poduzimanju radnji na primjeren način skrbiti o njezinim pravima. Nadležna tijela moraju već pri poduzimanju prve radnje u kojoj žrtva sudjeluje, obavijestiti je na njoj razumljiv način o svim pravima koje ima sukladno odredbama ZZNO i ZKP te su dužni uvjeriti se da je danu obavijest o pravima razumijela.¹⁰⁷

Žrtva nasilja u obitelji ima pravo na pristup službama za potporu žrtvama nasilja u obitelji, pravo na djelotvornu psihološku i drugu stručnu pomoć i potporu tijela, organizacije ili ustanove za pomoć žrtvama nasilja u obitelji, pravo na zaštitu od zastrašivanja i odmazde, pravo na zaštitu dostojanstva tijekom ispitivanja žrtve kao svjedoka, pravo na pratnju osobe od povjerenja pri poduzimanju svih radnji u kojima sudjeluje, pravo da se na njezin zahtjev¹⁰⁸, bez nepotrebne odgode žrtvu obavijesti o ukidanju zadržavanja ili bijegu okrivljenika te stavljanju izvan snage odluke o izricanju zaštitnih mjera i ukidanju mjera opreza određenih radi njene zaštite ili otpuštanju osuđenika s izdržavanja kazne zatvora. Žrtva ima pravo na tajnost podataka, čijim bi se otkrivanjem mogla ugroziti njena sigurnost/sigurnost njoj bliskih osoba¹⁰⁹ te pravo zahtijevati isključenje javnosti u postupku pred sudom, ima pravo na opunomoćenika u postupku, pravo na vlastiti zahtjev¹¹⁰ biti obaviještena o poduzetim radnjama povodom prijave i ishodu postupka, pravo biti ispitana bez neopravdane odgode nakon podnošenja prijave, pravo zahtijevati da bude ispitana u postupku pred sudom i pravo da se daljnja ispitivanja provode samo u mjeri nužnoj za potrebe postupka. Također ima pravo biti ispitana na policiji od strane osobe istog spola, pravo na izbjegavanje kontakta s počiniteljem prije i tijekom postupka, osim ako postupak zahtijeva takav kontakt, pravo na privremeni smještaj u odgovarajuću ustanovu, pravo na policijsku zaštitu i osiguranje, po nalogu suda u svrhu neometanog uzimanja osobnih stvari

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 70/17, 126/19, 84/21, 114/22), čl. 6. st. 6.: "Ako je žrtva...dijete, obavijesti.. daju se po službenoj dužnosti."

¹⁰⁹ Ostvarivanje prava na tajnost podataka je naročito problematično za žrtve smještene u sklonište za žrtve obiteljskog nasilja, a čije kretanje počinitelj nastoji pratiti jer se u praksi događalo da czss u komunikaciji sa sudom, nepažnjom otkrije pravu adresu žrtve, nakon čega okrivljenik i njegov branitelj uvidom u spis predmeta, otkriju podatak koji je trebao biti pod oznakom tajnosti.

¹¹⁰ Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 70/17, 126/19, 84/21, 114/22), čl. 6. st. 6.: "Ako je žrtva...dijete, obavijesti...daju se po službenoj dužnosti."

prilikom napuštanja zajedničkog kućanstva te druga prava propisana ZKP-om, osim onih koje po prirodi stvari može imati samo žrtva kaznenog djela.¹¹¹

Ako je nasiljem u obitelji ostvareno biće kaznenog djela, žrtva ima temeljem odredaba ZKP, osim prava navedenih iz ZZNO za žrtve prekršaja nasilja u obitelji i pravo da se medicinski zahvati prema žrtvi provode u najmanjoj mjeri i samo kada su krajnje nužni za potrebe kaznenog postupka, pravo podnijeti prijedlog za progon i privatnu tužbu sukladno KZRH, pravo sudjelovati u kaznenom postupku kao oštećenik, pravo biti obaviješten o odbacivanju kaznene prijave i odustajanju državnog odvjetnika od kaznenog progona te pravo preuzeti kazneni progon od državnog odvjetnika.

Za pojedine kategorije žrtava kaznenih djela, ZKP je predvidio i neka dodatna prava. Žrtva kaznenog djela za koje je propisana kazna zatvora teža od pet godina, ako trpi teže posljedice kaznenog djela, ima pravo na stručnu pomoć savjetnika na teret proračunskih sredstava pri podnošenju imovinskopravnog zahtjeva. Žrtve kaznenih djela nasilja počinjenih s namjerom imaju pravo na isplatu novčane naknade iz posebnog fonda, na teret proračunskih sredstava u skladu sa Zakonom o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela.¹¹² Žrtva kaznenog djela protiv spolne slobode ima pravo prije ispitivanja razgovarati sa savjetnikom na teret proračunskih sredstava, pravo da je u policiji i državnom odvjetništvu ispituje osoba istoga spola te da je ako je to moguće u slučaju ponovnog ispitivanja, ispituje ta ista osoba, pravo uskratiti odgovor na pitanja koja nisu u vezi s kaznenim djelom, a tiču se strogo osobnog života žrtve, pravo zahtijevati da bude ispitana putem audio - video uređaja, pravo na tajnost osobnih podataka, pravo zahtijevati isključenje javnosti s rasprave te pravo na opunomoćenika na teret proračunskih sredstava.¹¹³

Dijete kao žrtva kaznenog djela ima pravo na opunomoćenika na teret proračunskih sredstava, pravo na tajnost osobnih podataka i isključenje javnosti.¹¹⁴ Nadležna tijela dužna su prema djetetu žrtvi nasilja u obitelji postupati posebno obzirno vodeći računa

¹¹¹ Ibid.

¹¹² Zakon o kaznenom postupku (NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22)

¹¹³ Ibid.; čl. 44. st. 4. ovdje se spominje i žrtva kaznenog djela trgovanja ljudima.

¹¹⁴ Ibid.

o djetetovoj dobi, osobnosti, osobnim i obiteljskim prilikama kako bi li se izbjegle štetne posljedice po odgoj i razvoj djeteta, uvijek se rukovodeći načelom najboljeg interesa djeteta. Ako je oštećenik dijete, a interesi djeteta su u suprotnosti s interesima roditelja, nadležno tijelo će pozvati CZSS radi imenovanja posebnog skrbnika djetetu, koji je ovlašten davati sve izjave i poduzimati sve radnje koje može i oštećenik. Ipak ako je dijete navršilo šesnaest godina, može samostalno davati izjave i poduzimati radnje u postupku.¹¹⁵ ZKP pak sadrži posebne mjere procesne zaštite kad se radi o ispitivanju djeteta kao svjedoka, imajući na umu da bi primjena običnih pravila o ispitivanju mogla prouzročiti traumu i štetu po njegovo psihofizičko zdravlje. Ako dijete ima manje od četrnaest godina, ispitivanje se provodi na način da su u prostoriji prisutni samo dijete, stručna osoba (psiholog, pedagog, sl.) te roditelj ili skrbnik, osim ako je to protivno interesima postupka/djeteta. Ispitivanje provodi sudac istrage, koji zajedno sa strankama sve prati putem audio - video uređaja kojim rukuje stručni pomoćnik. Stranke mogu, po odobrenju suca istrage, postavljati pitanja djetetu putem stručne osobe. Dijete se u pravilu u kaznenom postupku može ispitati samo jednom, no ako bude potrebno ponovno, opet će se primijeniti opisani postupak. Po završetku snimanja, snimka iz audio - video uređaja se zapečaćuje i priključuje zapisniku. Dijete koje je navršilo četrnaest godina, ali još nije punoljetno kao svjedoka ispituje sudac istrage, pazeći da ispitivanje ne bi štetno djelovalo na njegovo psihičko stanje, osobito ako je dijete oštećeno kaznenim djelom. Ipak postupajući po načelu najboljeg interesa djeteta i ovdje je ispitivanje moguće provesti prema opisanom postupku, kad se ispituje kao svjedok mlađe dijete.¹¹⁶

Među ranjive svjedoke se osim djeteta, ubrajaju i oni koji se zbog starosti, zdravstvenog stanja ili invaliditeta ne mogu odazvati pozivu nadležnog tijela. Takve svjedoke se može ispitati u njihovom stanu ili drugom prostoru gdje borave, a moguće je to učiniti i pomoću audio - video uređaja u kojem slučaju stranke mogu postavljati pitanja, ali bez prisutnosti u prostoriji u kojoj se svjedok nalazi. Ispitivanje će se po potrebi snimiti audio - video uređajem, kojim upravlja stručna osoba, snimka će se zapečatiti i priključiti

¹¹⁵ Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 70/17, 126/19, 84/21, 114/22); Zakon o kaznenom postupku (NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22)

¹¹⁶ Krapac, Davor, Kazneno procesno pravo, Prva knjiga: Institucije, Zagreb, 2020, t. 655 - 659

zapisniku.¹¹⁷ Iako ovakav način ispitivanja nije obvezujući za tijela kaznenog postupka, predstavlja mogućnost pribavljanja relevantnog iskaza od ranjivog svjedoka, da se uvažavajući stanje u kojem se nalazi, svjedoka što bolje zaštititi.

Žrtva kaznenog djela protiv spolne slobode, kaznenog djela počinjenog u obitelji te žrtva za koju su nakon pojedinačne procjene, utvrđene posebne potrebe zaštite, na njezin će se zahtjev ispitati na način prethodno opisan za ranjive svjedoke. Ponovno ispitivanje ove skupine ranjivih svjedoka je moguće samo iznimno, ako sud to smatra potrebnim.¹¹⁸

Novelom ZKP iz 2017. godine u domaće je pravo uveden institut pojedinačne procjene žrtve, čime je transponirana Direktiva 2012/29/EU od 25. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela.¹¹⁹ Sva tijela prethodnog i kaznenog postupka (policijski službenici, državni odvjetnici i suci) koja dolaze u kontakt sa žrtvom, počevši od izvida do pravomoćnog okončanja kaznenog postupka, dužna su prije ispitivanja žrtve provesti pojedinačnu procjenu potreba žrtve kaznenog djela za zaštitom i podrškom kako bi li se žrtvu dodatno zaštitilo i smanjio rizik od daljnje traumatizacije ili ponovne viktimizacije.¹²⁰ Posebno će se uzeti u obzir osobne značajke žrtve¹²¹ te postoje li rizici i/ili strah od nanošenja štete s obzirom na težinu, vrstu ili narav kaznenog djela¹²² odnosno okolnosti¹²³ počinjenja kaznenog djela. Ako je dijete žrtva, pretpostaviti će se da postoji potreba za primjenom posebnih mjera zaštite.¹²⁴ Premda se postupak pojedinačne procjene provodi u odnosu na svaku žrtvu kaznenog djela i o rezultatima procjene ovisi hoće li se uistinu primijeniti neka od

¹¹⁷ Ibid., t. 658

¹¹⁸ Ibid., t. 658, ovdje se ubraja i kazneno djelo trgovanja ljudima

¹¹⁹ Ivičević Karas, Elizabeta; Burić, Zoran; Filipović Hrvoje, Prva iskustva policijskih službenika u provođenju pojedinačne procjene žrtava kaznenih djela, Policija i sigurnost, Vol.28, broj 4/2019, str. 469 - 472

¹²⁰ Pravilnik o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve (NN, 106/2017). Ako je dijete žrtva, pretpostaviti će se da postoji potreba za primjenom posebnih mjera zaštite.

¹²¹ Ibid., čl. 6. st. 1.: "...uključuju značajke osobne ranjivosti..."

¹²² Ibid., čl. 7.: "...teška kaznena djela uključuju, ali se ne ograničavaju na nasilje u bliskim odnosima..."

¹²³ Ibid., čl. 8.: "...je li žrtva osobno povezana s osumnjičenikom...kao bliska osoba, boji li se žrtva..., je li osumnjičenik...već ranije na sličan način postupao prema žrtvi, a posebno u posljednje vrijeme..., ...kazneno djelo počinjeno na osobito okrutan i/ili ponižavajući način, je li žrtva ekonomski ovisna o osumnjičeniku..., ... druge okolnosti počinjenja kaznenog djela iz kojih proizlazi da za žrtvu postoji ozbiljan rizik od nanošenja štete."

¹²⁴ Ibid.

posebnih mjera zaštite, poštujući pritom i želje žrtve da se posebne mjere ne primjenjuju, narav kaznenog djela nasilja u obitelji i specifična ranjivost njegovih žrtava, čini ga naročito korisnim u takvim predmetima.¹²⁵ Posebne mjere zaštite mogu se odnositi na ograničenje broja ispitivanja žrtve i njeno ispitivanja na dokaznom ročištu¹²⁶, pravo žrtve da prije ispitivanja razgovara sa savjetnikom, na teret proračunskih sredstava, pravo da je u policiji i državnom odvjetništvu ispituje osoba istog spola te da je u slučaju ponovnog ispitivanja, ispituje ista ta osoba, pravo uskratiti odgovor na pitanja koja nisu u vezi s kaznenim djelom, a odnose se na strogo osobni život žrtve, pravo zahtijevati da bude ispitana putem audio – video uređaja, pravo na tajnost osobnih podataka i pravo zahtijevati isključenje javnosti s rasprave.¹²⁷

Tijela nadležna za provođenje pojedinačne procjene potreba žrtava surađuju s tijelima, organizacijama i ustanovama koje pružaju pomoć i podršku žrtvama kaznenih djela na način da od njih prikupljaju potrebne podatke i razmatraju njihove preporuke.¹²⁸ Suradnja procesnih tijela i tijela izvan pravosudnog aparata je naročito važna u postupcima povezanim s nasiljem u obitelji u kojima žrtve zbog specifične prirode tog delikta, često nemaju hrabrosti prijaviti svog zlostavljača ili kasnije odustanu od kaznenog progona odnosno koriste blagodat nesvjedočenja. U tu svrhu važnu ulogu imaju Odjeli za podršku žrtvama i svjedocima kaznenih djela osnovani pri sedam županijskih sudova u Hrvatskoj (Zagreb, Split, Osijek, Rijeka, Zadar, Vukovar i Sisak) i brojne organizacije civilnog društva.¹²⁹ Poslovi podrške žrtvama, svjedocima i članovima njihove obitelji obuhvaćaju pružanje emocionalne podrške, davanje opće procesne informacije o pravima u postupku, praktične i tehničke informacije, pomoć u snalaženju u zgradi suda, upućivanje na specijalizirane institucije ovisno o potrebama te posredovanje u kontaktu sa službenicima suda.¹³⁰

¹²⁵ Ibid.

¹²⁶ Zakon o kaznenom postupku (NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22)

¹²⁷ Ibid.

¹²⁸ Pravilnik o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve (NN 106/2017)

¹²⁹ "Mreža podrške i suradnje za žrtve i svjedoke kaznenih djela" je program sastavljen od 11 organizacija civilnog društva, koje pružaju pomoć i podršku žrtvama i svjedocima kaznenih djela (i prekršajnih djela nasilja u obitelji) na području 13 županija u kojima nisu osnovani Odjeli za podršku žrtvama i svjedocima. <https://mrezapodrskeisuradnje.com/hr/o-mrezi/>, (01.03.2022.)

¹³⁰ Pravilnik o radu odjela za podršku žrtvama i svjedocima (NN 133/2015)

Svatko može postati žrtvom nasilja u obitelji, neovisno o spolu, rodu, dobi, stupnju obrazovanja, imovinskom stanju i drugim karakteristikama, stoga ne postoji tzv. idealan tip žrtve. Aktualno zakonodavstvo prepoznaje djecu kao osobito ranjivu skupinu, a posebna obzirnost u postupanju nadležnih tijela zahtijeva se i kad su žrtve nasilja u obitelji osobe s invaliditetom odnosno ljudi starije životne dobi s naglaskom na potrebu poštivanja dostojanstva i posebnosti koje proizlaze iz njihovog invaliditeta odnosno dobi.¹³¹ Ako je namjera zakonodavca bila neutralno normirati materiju nasilja u obitelji, ostaje nejasno zašto su djeca, osobe s invaliditetom i stariji izričito navedeni kao ranjiva skupina s obzirom da statistički podaci ukazuju na očiglednu rodnuvjetovanost obiteljskog nasilja, tj. izloženost žena i djevojčica nasilju od strane njima bliskih punoljetnih muškaraca kao najčešćih počinitelja.

5.3.2. Mjere opreza

Prema čl. 98. ZKP, ako postoji osnovana sumnja da je određena osoba počinila kazneno djelo i postoji neki od zakonskih razloga za određivanje istražnog zatvora¹³², sud i državni odvjetnik će okrivljeniku, kojemu je istražni zatvor moguće odrediti ili mu je već određen, obrazloženim rješenjem odrediti primjenu jedne ili više mjera opreza, ukoliko se ista svrha može postići takvom, blažom sankcijom. Okrivljenika se mora upozoriti da se izrečene mjere mora pridržavati jer će u protivnom istu zamijeniti istražnim zatvorom.

S obzirom na narav obiteljskog nasilja, prikladne mjere opreza su zabrana napuštanja boravišta, zabrana posjećivanja određenog mjesta ili područja, obveza redovitog javljanja određenoj osobi ili državnom tijelu, zabrana približavanja određenoj osobi, zabrana uspostavljanja ili održavanja veze s određenom osobom, privremeno oduzimanje putne i druge isprave za prijelaz državne granice, zabrana uhođenja ili uznemiravanja žrtve ili druge osobe te mjera opreza udaljenja iz doma.

¹³¹ Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 70/17, 126/19, 84/21, 114/22)

¹³² Zakon o kaznenom postupku (NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22)

Mjere opreza mogu biti naložene prije i tijekom kaznenog postupka. Prije podizanja optužnice ih određuje, produljuje i ukida rješenjem državni odvjetnik odnosno sudac istrage kad odlučuje o istražnom zatvoru, a nakon podizanja optužnice do pravomoćnosti odnosno izvršnosti presude za određivanje mjera opreza, njihovo produljenje i ukidanje nadležan je prvostupanjski sud. Mjere opreza mogu trajati dok postoji potreba, ali najdulje do izvršnosti odnosno pravomoćnosti presude, ovisno o okolnostima na temelju kojih je određena.¹³³ Tijelo koje je odredilo mjeru opreza će po službenoj dužnosti svaka dva mjeseca, računajući od dana pravomoćnosti prethodnog rješenja o mjeri opreza, provjeriti postoji li i dalje potrebu za postojanjem mjere te sukladno tome istu rješenjem produljiti ili ukinuti.

Ako postoje okolnosti zbog kojih je moguće odrediti istražni zatvor, a već su istekli propisani zakonski rokovi trajanja istražnog zatvora, sud može rješenjem odrediti mjere opreza kao samostalne uz upozorenje okrivljeniku, da nepridržavanje izrečene mjere opreza predstavlja kazneno djelo. Protiv rješenja kojim se mjeru izriče, ukida ili produljuje, stranke mogu izjaviti žalbu koja nema odgovni učinak.¹³⁴

Ovakav koncept mjera opreza prema mnogim stručnjacima¹³⁵ nije adekvatan za zaštitu žrtava obiteljskog nasilja jer se za njihovo određivanje traže strogi uvjeti kao za istražni zatvor – osnovana sumnja i taksativno navedene okolnosti, čime se mjere opreza percipiraju kao zamjena za istražni zatvor, a ne sredstvo trenutačne i učinkovite zaštite od nasilja. Ako okolnosti iz čl. 123. ZKP ne postoje, mjere opreza nije moguće izreći zbog neispunjavanja zakonskih uvjeta, unatoč tome što žrtva živi u strahu za vlastitu sigurnost, stoga bi bilo poželjno njihovo određivanje vezati uz procjenu opasnosti za žrtvu, a ne na istražnozatvorske osnove.

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je upozorila na postupanje policije prilikom provjere izvršavanja mjera opreza, a koje se uglavnom sastoji od kontaktiranja žrtve telefonom ili obilaskom na njenoj adresi stanovanja, dok se počinitelja uopće ne prati. Policija se u potpunosti oslanja na informacije koje dobija od žrtve, čime se žrtvu stavlja

¹³³ Ibid.; Mjere opreza određene zbog okolnosti iz čl. 123. st. 1. t. 1., 3., 4. mogu trajati najdulje do izvršnosti presude, a zbog okolnosti iz čl. 123. st. 1. t. 2. i 5. do pravomoćnosti presude.

¹³⁴ Ibid.

¹³⁵ Bezbradica Jelavić; Đurđević; Bego; Kolarec; Šimić, op. cit. (bilj. 25.), str. 85

u nepovoljan položaj da stalno obaviještava policiju o eventualnom kršenju izrečenih mjera opreza i time joj uzrokuje sekundarnu viktimizaciju.¹³⁶ Policija za kaznena djela nije ovlaštena izreći hitne mjere opreza kao kod prekršaja, što se također doima kao nedostatak u djelotvornoj i pravovremenoj borbi protiv nasilničkog ponašanja.

Uzastopni slučajevi femicida u posljednje vrijeme, potaknuli su pitanje svrhovitosti izricanja mjera opreza za zaštitu žrtava obiteljskog nasilja jer se u svim predmetima radilo o počiniteljima kojima su ranije bile izrečene mjere opreza, a koji su po isteku trajanja ili kršenjem mjere, usmrtili svoje žrtve. Najavljenom izmjenom zakonodavstva počiniteljima nasilja više neće biti moguće izreći mjeru opreza kao zamjenu za istražni zatvor ako postoji opasnost od ponavljanja kaznenog djela, već će se istražni zatvor morati odmah odrediti. Ipak bitno je osigurati provedbu zakona u praksi, stoga je na državnom odvjetništvu i sucima teret da kontinuiranom edukacijom o temi obiteljskog nasilja i pravilnom procjenom rizika odluče u kojem će pojedinom slučaju mjere opreza biti dostatne ostvariti svrhu svog izricanja.

5.3.3. Postupovne specifičnosti

Pokretanje kaznenog postupka zbog nasilja u obitelji karakterizira izostanak prijavljivanja nadležnim tijelima, prvenstveno zbog bliskog odnosa između počinitelja i žrtve koji potonje čini naročito ranjivima, ali i nesklonosti okoline da prijavi svako saznanje o nasilju. Domena obiteljskog nasilja je uz to obilježena brojnim predrasudama i stereotipima te se donedavno smatrala privatnim problemom pojedinca koji ne traži intervenciju državne vlasti, što pridonosi održavanju velike tamne brojke slučajeva. Ako nasilje bude prijavljeno, to ne znači da će se u povodu zaprimljene prijave uspješno voditi kazneni postupak jer je za ovakve slučajeve karakteristično povlačenje kaznene prijave i korištenje blagodatni nesvjedočenja¹³⁷ pa ako se kazneno djelo ne goni po službenoj dužnosti odnosno ne postoje drugi dokazi

¹³⁶ Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, op. cit. (bilj. 52), str. 82

¹³⁷ Zakon o kaznenom postupku (NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22). Osobe koje su oslobođene obveze svjedočenja ne mogu, osim branitelja, uskratiti iskaz ako je riječ o kaznenom djelu kaznenopravne zaštite djece.

izuzev uskraćenog iskaza, postupak će se zbog nedostatka dokaza obustaviti, a počinitelj će ostati nekažnjen.

Povlačenje kaznene prijave zbog nasilja u obitelji je najčešće uzrokovano strahom od još većeg nasilja od strane dominantnog počinitelja, ali i karakterističnom vezanošću žrtve za počinitelja u emotivnom i ekonomskom smislu pa se događa da žrtva namjerno pred nadležnim tijelima, brani svog nasilnika kojeg je prethodno prijavila. Stigmatizacija koju ostavlja postupanje zbog nasilja u obitelji dodatno obeshrabljuje žrtvu da prijavi počinitelja, koja onda zbog izbjegavanja osjećaja srama i osude sredine u kojoj živi u slučaju traženja pomoći, ipak odabire nastavak življenja u nasilnoj zajednici.

U praksi se problematičnim pokazalo korištenje blagodati nesvjedočenja kad nadležna tijela prethodno upozore svjedoka na postojanje toga pravnog instituta i posljedice njegovog odricanja, nakon čega bi se svjedok izrijeком odrekao prava na uskratu iskaza te bi okolnosno iskazivao, da bi se u kasnijem tijeku postupka predomislio i odlučio koristiti zakonsku blagodat. ZKP/08 je u čl. 431. st. 2. određivao da se zapisnici o prijašnjem ispitivanju osoba koje su oslobođene dužnosti svjedočenja ne smiju pročitati ako te osobe nisu pozvane na raspravu ili su na raspravi izjavile da neće svjedočiti. Dakle ako je svjedok u istrazi bio upozoren na blagodat te je isti otklonio i dao iskaz, takav dokaz morao se izdvojiti iz spisa predmeta i čuvati odvojeno.¹³⁸ Prema čl. 236. važećeg ZKP dokazno ročište će se provesti, među ostalim, ako je potrebno ispitati svjedoka iz čl. 285. st. 1. t. 1. - 3. ZKP (osoba s kojom je okrivljenik u braku ili izvanbračnoj zajednici, srodnici okrivljenika u ravnoj lozi, rođaci u pobočnoj lozi do trećeg stupnja zaključno, srodnici po tazbini do drugoga stupnja zaključno te posvojenik i posvojitelj okrivljenika), ako postoji bojazan da na raspravi neće iskazivati. Dokazno ročište provodi sudac istrage na prijedlog državnog odvjetnika, oštećenika kao tužitelja ili okrivljenika. Sukladno čl. 285. ZKP, tijelo koje vodi postupak dužno je osobe iz čl. 285. st. 1. t. 1. - 3. koje su oslobođene obveze svjedočenja, a u srodničkom su odnosu s okrivljenikom, prije njihovog ispitivanja ili čim sazna za njihov odnos prema okrivljeniku, upozoriti da ne moraju svjedočiti, ali da će se njihov iskaz ako odluče

¹³⁸ Đurđević, Zlata, Osvrt na rezultate rada radne skupine Ministarstva pravosuđa za usklađivanje Zakona o kaznenom postupku s Ustavom Republike Hrvatske, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Vol. 20, broj 1, 2013, str. 21 - 23

svjedočiti, bez obzira na njihovu kasniju odluku, moći koristiti kao dokaz, a upozorenja i odgovori će se unijeti u zapisnik. Čl. 431. ZKP određuje da: "Zapisnici o iskazima svjedoka...pribavljeni tijekom dokazne radnje ili ranije rasprave mogu se prema odluci vijeća pročitati odnosno reproducirati samo ...4) ako se osoba koja je prethodno upozorena da nije dužna svjedočiti (čl. 285. st. 1. t. 1. - 3.) odrekla tog prava i iskazivala na dokaznom ročištu ili raspravi, a kasnije tijekom postupka je odlučila uskratiti svoj iskaz." Kada se radi o kaznenom djelu kaznenopravne zaštite djece, osobe koje su prema zakonu oslobođene obveze svjedočenja ne mogu, osim branitelja, uskratiti iskaz te su dužne svjedočiti.¹³⁹ Istanbulska konvencija koju je RH potpisala i ratificirala u čl. 55. određuje da istrage i progon kaznenih djela nasilja prema ženama i u obitelji, ne smije ovisiti u potpunosti o prijavi ili pritužbi koju je podnijela žrtva te da se postupak može nastaviti čak i ako žrtva povuče svoju izjavu ili pritužbu.¹⁴⁰

Dokazivanje nasilja u obitelji je otežano jer je riječ o "nasilju skrivenom unutar četiri zida" između počinitelja i žrtve, najčešće bez prisutnosti ostalih svjedoka koji bi potvrdili tvrdnje žrtve o nasilju. Premda je fizičko nasilje za razliku od ostalih oblika obiteljskog nasilja po prirodi stvari jednostavnije dokazati te je izglednije je da će se vjerovati navodima žrtve, ne treba zanemariti posebnost ovog delikta koji rijetko predstavlja jedan izolirani incident, a češće kontinuirani niz nasilnih događaja koje je čak i kad uključuje fizičko i seksualno nasilje, ponekad teško dokazati ako žrtva tek kasnije prijavi ranije pretrpljeno nasilje pa vidljivih ozljeda više nema. Zato je važno stvoriti okruženje u kojem će se žrtva osjećati dovoljno sigurno progovoriti o svim detaljima slučaja zbog čega će njen iskaz biti okolnostan i vjerodostojan.

S obzirom da izjave počinitelja i žrtve mogu biti suprotstavljene, a počinitelj niti nije dužan iskazivati, katkad nije jednostavno utvrditi je li uopće bilo nasilja u obitelji i tko je počinitelj, a tko žrtva. Ako se iskazi sudionika ne slažu o važnim činjenicama, svjedok se može suočiti s drugim svjedokom ili okrivljenikom tako što će se posebno ispitati o svakoj okolnosti o kojoj se njihovi iskazi međusobno ne slažu, a odgovor će se unijeti u zapisnik. Važno je da se suočenje snimi uređajem za audio – video snimanje i da se

¹³⁹ Zakon o kaznenom postupku (NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22)

¹⁴⁰ Konvencija o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (NN 3/2018)

snimku priključi zapisniku jer će u protivnom ako suočenje nije snimljeno, zapisnik predstavljati nezakoniti dokaz. Problem korištenja suočavanja u postupcima obiteljskog nasilja je taj što takvo nasilje predstavlja manifestaciju moći i nesrazmjer u odnosu snaga prosječnog počinitelja i žrtve, stoga je diskutabilno koliko je opravdano žrtvu i druge svjedoke izlagati prisilnom suočavanju s počiniteljem i time ih podvrgnuti sekundarnoj diskriminaciji, koju se idejno nastoji izbjeći. Imajući u vidu osjetljivost tematike i opasnost od sekundarne viktimizacije u slučaju upotrebe suočavanja, ZKP je predvidio mogućnost da se žrtvu kaznenog djela počinjenog u obitelji ispituje kao ranjivog svjedoka u skladu s čl. 292. st. 4. ZKP.¹⁴¹

Iako narušeni obiteljski odnosi katkad rezultiraju lažnim prijavama za obiteljsko nasilje, potrebno je s obzirom na specifičnu dinamiku nasilja u obitelji, dok se ne utvrdi suprotno, svako saznanje o nasilju smatrati krajnje ozbiljnim.

U slučaju prijave nasilja u obitelji, postoji dužnost hitnog postupanja za sva nadležna tijela, dok se svi pokrenuti postupci smatraju hitnim.¹⁴² Ako počinitelj ima povijest nasilničkog ponašanja u obitelji, nadležna tijela imaju dužnost pažljivo razmotriti sve okolnosti koje povećavaju rizik od recidivizma, uključujući i procjenu sigurnosti žrtve te pravovremeno poduzeti adekvatne mjere u odnosu na počinitelja nasilja.¹⁴³ Nadležna tijela osobitu pozornost trebaju posvetiti provjeri posjedovanja odnosno pristupa vatrenom oružju koje počinitelj drži ilegalno i za koje ima dozvolu, čak i u slučajevima u kojima oružje nije upotrijebljeno niti je postojala prijetnja njegovom upotrebom.

Iako je preduvjet uspješnog suzbijanja obiteljskog nasilja pravovremena i prikladna reakcija nadležnih tijela u praksi, upravo se nemarno postupanje tijela kaznenopravnog istraživanja ističe kao jedna od postupovnih specifičnosti. Policijski službenici najprije stižu na mjesto događaja te su najbolje upoznati s okolnostima pojedinog slučaja. Trajna edukacija o prirodi obiteljskog nasilja i poželjnom načinu ophođenja sa žrtvom odnosno okrivljenikom, imaju za posljedicu da su policijski službenici ostvarili najveći napredak od svih nadležnih tijela u suzbijanju ovog problema. Ipak brojni primjeri

¹⁴¹ Zakon o kaznenom postupku (NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22)

¹⁴² Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 70/17, 126/19, 84/21, 114/22)

¹⁴³ Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, op. cit. (bilj. 84), str. 6

policijskog postupanja ukazuju na potrebu daljnjeg usavršavanja. To se ponajprije odnosi na neprimjerene reakcije nekih policijskih službenika koji relativiziraju prijavljivanje kaznenih djela nametljivog ponašanja, uznemiravanja pa daju neprikladne opaske žrtvi (“samo se zaljubio”, “nije to ništa, ako se ponovi, dođite pa ćemo napisati prijavu”), postupanje po prijavi za svaki incident, ne provjeravajući postoji li kontinuitet u nasilničkom ponašanju, dvostruka uhićenja okrivljenika i žrtve bez razlikovanja primarnog agresora od žrtve. Jedna od specifičnosti domaćeg procesuiranja nasilničkog ponašanja u obitelji je nesumnjivo i pravna nesigurnost jer se slučajevi s vrlo sličnim činjeničnim stanjem različito pravno kvalificiraju, što ne čudi s obzirom da je zakonodavac problematiku normirao dvojako, ali bez jasne diferencijacije koje ponašanje predstavlja prekršaj odnosno kazneno djelo. U postupanju povodom nasilja u obitelji su doskočili rješenju takve zakonske nejasnoće pa se ustalila iznimno štetna praksa¹⁴⁴ po kojoj se prve dvije prijave za obiteljsko nasilje kvalificiraju kao prekršaj, a buduće kao kazneno djelo. Shodno tome šalje se poruka počinitelju da nastavi sa nasilničkim ponašanjem jer vjerojatno neće biti ozbiljnije sankcioniran, dok žrtva gubi povjerenje u sustav koji joj očigledno ne može osigurati adekvatnu pravnu zaštitu. Problem postoji i u slučajevima kada zatvorenici za vrijeme izvršavanja zatvorske kazne dobivaju pogodnost boravka na slobodi pa za to vrijeme upućuju nove prijetnje svojim žrtvama, a policija ne želi postupati po zaprimljenoj dojadi jer smatra da je ponašanje osuđenika u nadležnosti uprave za zatvorski sustav.¹⁴⁵

Kritikama su izloženi i djelatnici CZSS jer se u većini predmeta obiteljskog nasilja sa smrtnom posljedicom, kasnije utvrdi da je obitelj bila pod njihovim nadzorom. Primjeri neprikladnog postupanja su pozivanje žrtve i okrivljenika na vještačenje u isto vrijeme i mjesto, zanemarujući opasnost od ponovne viktimizacije, a posebice je nepotrebno inzistiranje djelatnika CZSS na ostvarenju susreta i druženja djece s oba roditelja, premda je jedan roditelj osuđeni nasilnik pa čak i u zatvoru.

¹⁴⁴ The Advocates for Human Rights; Autonomna ženska kuća Zagreb; Bulgarian Gender Research Foundation, Implementacija hrvatskog zakonodavstva vezanog uz partnersko nasilje, Izvještaj o ljudskim pravima, Zagreb, 2012, str. 44

¹⁴⁵ Bezbradica Jelavić; Đurđević; Bego; Kolarec; Šimić, op. cit. (bilj. 25.), str. 110

Budući da sudovi kao krajnji donosioci odluka mogu najviše pridonijeti smanjenju nasilja u obitelji, njihova je odgovornost kada takav rezultat izostaje. Domaći sudovi skloni su izricati blage kazne počiniteljima obiteljskog nasilja, pretežito uvjetne kazne i novčane kazne, a pritom je karakteristično uvažavanje olakotnih okolnosti koje su potpuno neshvatljive prirodi kaznenog djela jer se osim razumljivih poput dosadašnje neosuđivanosti, sudjelovanja u ratu, ptsp, ratnih odlikovanja, ponekad uzima kao olakotna okolnost i to što je okrivljenik roditelj i obiteljski čovjek, a sudi mu se za zlostavljanje djeteta odnosno drugog člana obitelji. Postupanje sudova u predmetima nasilja u obitelji je uvjetovano objektivnim razlogom prenapučenosti zatvora i nespornim izostankom preventivnog mehanizma izvan represivno – pravosudnog aparata koji suci pokušavaju nadomjestiti blagim sankcijama koje pretežu, ali je uvelike pokazatelj nedostatka senzibiliteta i razumijevanja prirode obiteljskog nasilja.

Složena problematika nasilja u bliskim odnosima zahtijeva dakle interdisciplinarni pristup i koordiniranu suradnju čitavog niza stručnjaka, počevši od policije, državnog odvjetništva, sudova, czss, zaposlenih u zdravstveno – obrazovnim ustanovama do predstavnika civilnog društva¹⁴⁶ i medija¹⁴⁷. To podrazumijeva stalnu edukaciju o prikladnim načinima postupanja u slučajevima obiteljskog nasilja, njegovim uzrocima, ideji ravnopravnosti spolova, promoviranje nenasilnog rješavanja sukoba te nultoj stopi tolerancije za svaki oblik nasilja. Vlada RH je nedavno predstavila osnivanje 15 obiteljskih odjela na općinskim sudovima u sjedištima županijskih sudova sa

¹⁴⁶ Bezbradica Jelavić; Đurđević; Bego; Kolarec; Šimić, op. cit. (bilj. 25.), str. 51. Prema istraživanju koje su provele The Advocates for Human Rights, Autonomna ženska kuća Zagreb i Bulgarian Gender Research Foundation, organizacije civilnog društva imaju ključnu ulogu u provedbi domaćih zakona o suzbijanju nasilja u obitelji u Republici Hrvatskoj. Naime, organizacije pružaju konkretne usluge pomoći žrtvama nasilja, uključujući smještaj u skloništima, usluge savjetovanja, pomoć pri traženju zaposlenja i smještaja nakon napuštanja skloništa, materijalnu pomoć za zadovoljenje elementarnih čovjekovih potreba (hrana, odjeća, higijenske potrepštine), pomoć pri izradi individualnog sigurnosnog plana kao preventivnog koraka u slučaju ponovljenog nasilja, a u nekim organizacijama odvjetnice pružaju besplatnu pravnu pomoć žrtvama ili im pomažu u dobivanju državne besplatne pravne pomoći. Organizacije su dominantne i u podizanju razine društvene svijesti o problemu nasilja nad ženama i u obitelji jer organiziranjem različitih kampanja i radionica, izradom brošura, plakata, televizijskim intervjuima i sl. potiču razgovor o iznimnoj složenom problemu, nastojeći tako doprijeti do žrtava koje još nisu prijavile nasilje, ali i apelirati na šire mase da prijave svaku sumnju na nasilje.

¹⁴⁷ Dio odgovornosti za relativiziranje nasilničkog ponašanja u bliskim odnosima snose i mediji koji objavom senzacionalističkih naslova, šokantnih detalja slučaja, osobnih podataka i slike žrtve i počinitelja, prikazom femicida kao stravičnog kraja romantične veze, moraliziranjem o ranijem ponašanju žrtve pa i unaprijed proglašavanjem krivim počinitelja, zasigurno utječu na oblikovanje društvene svijesti o ozbiljnosti ovog problema, a uzrokuju i sekundarnu viktimizaciju žrtve.

specijaliziranim sucima te izradu Očevidnika počinitelja kaznenih i prekršajnih djela iz područja obiteljskog nasilja, koji će povezati sudove sa sustavom socijalne skrbi. U planu je licenciranje sudaca za predmete nasilja nad ženama kao najčešćih žrtava nasilja u obitelji te jačanja suradnje udruga koje se bave ovom tematikom i pravosudnih organa u smislu dodatne edukacije.

5.3.4. Dvostruka uhićenja

Uhićenje predstavlja jednu od najučinkovitijih mjera zaštite žrtve obiteljskog nasilja jer odmah odvaja žrtvu od počinitelja i otklanja opasnost od budućeg nasilja.¹⁴⁸ U hrvatskom normativnom uređenju ne postoji obveza uhićenja prilikom postupanja zbog nasilja u obitelji, već je policijskim službenicima koji izlaze na intervenciju, prepušteno da sukladno okolnostima pojedinog slučaja, sami procjene treba li uhititi osumnjičenika.¹⁴⁹ Policijski službenici moraju obratiti posebnu pažnju na obavijesti pribavljene od žrtve koje se tiču okolnosti vezane uz trajanje, kontinuitet, način počinjenog nasilja te eventualno postojanje ranijeg nasilja, bilo ono prijavljeno ili ne. Ako je prijašnje nasilje procesuirano, potrebno je prikupiti obavijesti o ishodu postupka i izrečenim sankcijama, ako postoje.¹⁵⁰

Problem koji se javlja u praksi policijskog postupanja je zanemarivanje konteksta obiteljskog nasilja pa se događa da policija revno primjenjujući propise, istodobno uhititi počinitelja i žrtvu, tereteći ih oboje za nasilničko ponašanje u obitelji.¹⁵¹ Žrtve koje su uhićene zajedno sa svojim napadačem, obično tek kasnije shvate da su bile uhićene, a nekima budu izrečene i strože kazne u odnosu na počinitelja nasilja.¹⁵² Udruge koje se bave ovom problematikom i promicanjem prava žena, posebice ističu nezadovoljstvo radom policije u postupanju temeljem dojave o nasilju jer često ne

¹⁴⁸ Ivičević Karas; Burić; Filipović, op.cit. (bilj. 119.), str. 482 - 483, 485 - 486

¹⁴⁹ Bonačić, Marin; Filipović, Hrvoje, Istraživanje o dvostrukim uhićenjima kod prekršaja nasilja u obitelji, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, Vol. 29, broj 2/2022, str. 248

¹⁵⁰ Bezbradica Jelavić; Đurđević; Bego; Kolarec; Šimić, op. cit. (bilj. 25.), str. 36

¹⁵¹ Primjerice muž pretuče suprugu (fizičko nasilje u obitelji), a ona mu uzvratila psokom (psihičko nasilje u obitelji).

¹⁵² "Ženu koja je mužu rekla 'puši ku****' puna 24 sata držali na policiji. Sutkinja: 'Ovo je nečuveno.'" , 30.10.2021., <http://www.jutarnji.hr>, (20.3.2022.)

pridaju pažnju da se u većini slučajeva radi o rodnouvjetovanom nasilju i da su žene najčešće žrtve nasilja.¹⁵³ Policijski službenici zbog nedovoljne educiranosti ili mišljenja da je njihovo samo da “stabiliziraju stanje” - otklanjaju od sebe odgovornost razlikovanja primarnog agresora od žrtve, prepuštajući sudu da rasvijetli situaciju i odluči tko je primarni napadač. Poražavajuća je činjenica da se dio sudaca slaže s ovakvom praksom policijskog postupanja jer smatraju da policijskim službenicima uistinu nedostaje stručnosti o problematici obiteljskog nasilja, stoga je najbolje da se privedu svi akteri nasilja, a sud će u razgovoru s njima utvrditi tko je primarni napadač odnosno žrtva. Međutim, nisu svi suci jednako vješti prepoznati primarnog agresora i rodnouvjetovano nasilje zbog čega mnoge žrtve bivaju kažnjene jednako ili teže od njihovih počinitelja za koje činjenica da se radi o recidivistu, pritom uopće nije uzeta u obzir. Isto se događa u slučajevima kad žrtva nastupa u samoobrani, a policija se ne smatra kvalificiranom napraviti procjenu obrambenih ozljeda pa uhiti počinitelja i žrtvu, posebno ako oboje imaju vidljive ozljede. Prepuštanje određivanja primarnog agresora isključivo liječnicima ponekad nije mjerodavno, ako do trenutka pregleda, manje ozljede poput ogrebotina izblijede ili ako ozljeda uopće nije bilo.¹⁵⁴ Naposlijetku najteža posljedica ovakvog policijskog postupanja je narušeno povjerenje žrtve i okoline u sposobnost represivnog aparata da pravodobno pruži pomoć onima čiji su životi i prava ugroženi nasilničkim ponašanjem u obitelji te da primjerenim sankcijama zaustavi počinitelja. Žrtva koja je prijavila nasilje, a potom i sama bila uhićena od strane onih kojima se obratila za pomoć (čak i ako ne bude kažnjena), nakon proživljenog iskustva će se nerado obratiti nadležnim tijelima u kasnijim slučajevima nasilja, sve dok napadi ne eskaliraju do razine kaznenog djela kad ih više nije lako kriti.

Stručnjaci koji se bave problemom nasilja u obitelji smatraju da postoji raširena praksa dvostrukih uhićenja u predmetima obiteljskog nasilja, a s obzirom da se statistički podaci i sustavna istraživanja na razini RH o tome još uvijek ne provode¹⁵⁵, preostaje

¹⁵³ VIVIEN, op. cit. (bilj. 53)

¹⁵⁴ The Advocates for Human Rights; Autonomna ženska kuća Zagreb; Bulgarian Gender Research Foundation, op. cit (bilj. 144), str. 26 – 31. Procjenu težine ozljeda, policijski službenici napraviti će samo utoliko da razluče je li riječ o prekršaju ili kaznenom djelu.

¹⁵⁵ Bonačić; Filipović, op. cit (bilj.148), str. 263 - 265

nam predviđati konkretne uzroke problema i stvarne razmjere takvog policijskog postupanja u brojkama.

5.3.5. Alternativne metode rješavanja sukoba

Istanbulska konvencija zabranjuje obvezne alternativne postupke rješavanja sporova ili kažnjavanja u svim oblicima nasilničkog ponašanja unutar obitelji jer iste smatra neprimjerenim težini i prirodi kažnjivog djela.¹⁵⁶ Potrebno je putem tijela kaznenog progona okrivljenika progoniti te u kontradiktornom sudskom postupku pred neutralnim sucem, odlučiti o njegovoj kaznenopravnoj odgovornosti. Sve ostalo vodi ka neravnopravnosti u ulogama navodnog počinitelja i žrtve jer okrivljenik zadržava dominantan položaj, a žrtvino se iskustvo relativizira i umanjuje značaj boli i patnje zbog pretrpljene traume.¹⁵⁷

U čl. 360. st. 6. ZKP državni odvjetnik je ovlašten sklopiti nagodbu s počiniteljem kaznenog djela protiv života i tijela odnosno kaznenog djela protiv spolne slobode za koje je propisana kazna zatvora dulja od pet godina, samo uz suglasnost žrtve odnosno njenih srodnika. Na taj način je mogućnost disponiranja kaznenim progonom bitno ograničena jer samo o žrtvi ili o njenim srodnicima (ako je žrtva preminula/nesposobna dati suglasnost), ovisi tijek kaznenog postupka.

Nadalje Prekršajni zakon poznaje mogućnost, da ovlašteni tužitelj uopće ne pokrene prekršajni postupak, premda postoji sumnja na počinjenje prekršaja, ako počinitelj preuzme obvezu, u određenom se roku podvrgnuti odvikavanju od ovisnosti ili psihosocijalnom tretmanu radi otklanjanja nasilničkog ponašanja (uz pristanak počinitelja i žrtve na napuštanje obiteljske zajednice za vrijeme trajanja tretmana). Ukoliko je prekršajem s elementima nasilja oštećena fizička osoba, za opisano postupanje potreban je i njezin pisani pristanak. Primjena ovakve odredbe u

¹⁵⁶ Konvencija o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (NN 3/2018)

¹⁵⁷ Bezbradica Jelavić; Đurđević; Bego; Kolarec; Šimić, op. cit. (bilj. 25.), str. 77

slučajevima obiteljskog nasilja koje ipak primarno pogađa žene je protivna duhu i slovu Konvencije, stoga bi bilo ispravno, primjenu iste u spomenutim deliktima izbjegavati.¹⁵⁸

Obiteljski zakon predviđa provođenje obiteljske medijacije kao alternativnog načina rješavanja obiteljskih sporova. Kada prema procjeni stručnog tima czss ili obiteljskog medijatora, zbog nasilja u obitelji nije moguće ravnopravno sudjelovanje bračnih drugova u postupku medijacije, istu se neće provoditi.¹⁵⁹ Primjedba upućena ovoj normi odnosi se na činjenicu da je odluka o provođenju odnosno neprovođenju obiteljske medijacije u nasilnoj okolini, isključivo ovisna o procjeni stručnog tima czss, čiji djelatnici objektivno mogu pogrešno odlučiti. Rezultat toga je upućivanje žrtve nasilja u alternativne postupke i protivno njenoj volji, umjesto da se odmah uvažilo tvrdnje o postojanju obiteljskog nasilja i zbog te činjenice a priori otklonilo mogućnost provedbe medijacije.¹⁶⁰

6. ZAKLJUČAK

Nasilje u obitelji danas smatramo eklatantnim primjerom kršenja temeljnih ljudskih prava i oblikom diskriminacije. Nije oduvijek bilo tako jer je unatrag nekoliko desetljeća, obiteljsko nasilje smatrano dijelom privatne sfere pojedinca u koji država ne treba zadirati, sve dok važnost suzbijanja ovog problema nije uvidio ESLJP koji je evolutivnim tumačenjem teksta EKLJP i primjenom postojećih odredbi na slučajeve nasilja u obitelji, osudio brojne države. Bogata praksa Suda je posljedično inicirala stvaranje sveobuhvatnog pravnog okvira, točnije prvi pravnoobvezujući međunarodni dokument koji cjelovito uređuje problematiku nasilja nad ženama i nasilja u obitelji koje pretežno pogađa žene i djevojčice – tzv. Istanbulsku konvenciju, a nasilje manifestira u fizičkom, seksualnom, psihičkom i ekonomskom obliku. Prepoznavanje strukturalne naravi nasilja nad ženama kao rodno uvjetovanog nasilja i činjenice da nasilje u obitelji nerazmjerno pogađa žene, izazvala je kritike konzervativnih krugova koji su tvrdili da

¹⁵⁸ Bezbradica Jelavić; Đurđević; Bego; Kolarec; Šimić, op. cit. (bilj. 25.), str. 79.; sličnu odredbu ima Zakon o kaznenom postupku (NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22) u čl. 206.d

¹⁵⁹ Obiteljski zakon (NN 103/15, 98/19, 47/20)

¹⁶⁰ Bezbradica Jelavić; Đurđević; Bego; Kolarec; Šimić, op. cit. (bilj. 25.), str. 80

se na taj način htjelo kriomice implementirati ideje rodne ideologije koja je protivna binarnoj podjeli na muški i ženski spol te predstavlja dekonstrukciju prirodnoga. RH je nakon dužeg odugovlačenja, Konvenciju ratificirala 2018. godine te je većinu zahtjeva uspješno implementirala.

Hrvatsko zakonodavstvo lakše oblike nasilja u obitelji uređuje ZZNO kao prekršaj, dok teži oblici predstavljaju posebno kazneno djelo Nasilje u obitelji iz čl. 179.a KZRH odnosno neko od brojnih kaznenih djela iz KZRH kod kojih je okolnost što su počinjena prema bliskim osobama kvalifikatorna. Tijela koja su nadležna za postupanje u slučajevima nasilja u obitelji dužna su postupati hitno, a svi pokrenuti postupci se smatraju hitnim. Nasilje u obitelji je *delictum proprium*, a prema novome se među zakonski taksativno nabrojane "bliske osobe", ubrajaju i bivši i sadašnji partneri u intimnoj vezi koji do sada nisu uživali adekvatnu pravnu zaštitu. Izmjenama ZZNO i KZRH se nastoji pospješiti suzbijanje nasilja u obitelji pa je tako osim dopune spomenute definicije "bliskih osoba", uvedeno novo kazneno djelo Zloupotrebe snimke spolno eksplicitnog sadržaja, kojom se kriminalizira tzv. osvetnička pornografija, dok su kazne za obiteljske nasilnike povećane. Vlada RH je nedavno predstavila osnivanje 15 obiteljskih odjela na općinskim sudovima u sjedištima županijskih sudova sa specijaliziranim sucima te izradu Očevidnika počinitelja kaznenih i prekršajnih djela iz područja obiteljskog nasilja, koji će povezati sudove sa sustavom socijalne skrbi, a u najavi su i izmjene mjera opreza ako postoji opasnost od ponavljanja kaznenog djela u kojem slučaju će se morati odrediti istražni zatvor. Nadalje otvorena su nova skloništa za žrtve nasilja u obitelji, Nacionalni pozivni centar za žrtve kaznenih djela i prekršaja je besplatnu telefonsku liniju s brojem 116 – 006, učinio dostupnom 24 sata dnevno, sedam dana u tjednu, a u neke je škole u RH započeo eksperimentalni program Građanskog odgoja i obrazovanja koji sadrži učenje o ljudskim pravima i rodnoj ravnopravnosti.

Ipak u tom kratkom vremenskom razdoblju od ratifikacije Konvencije, suprotno procjenama njenih najvećih zagovaratelja, obiteljsko nasilje je u stalnom porastu s trendom pada prekršajnih djela i rastom slučajeva nasilja u obitelji kaznenopravne prirode. Situacija je bila naročito teška za vrijeme trajanja karantene uzrokovane bolesti

Covid-19 2020. godine, kada je zabilježeno 40% povećanje kaznenog djela Nasilja u obitelji. Osobito je zabrinjavajuć porast femicida odnosno ubojstvo žene zbog toga što je žena pa je tako u 2021. godini od ukupno 14 ubijenih žena, njih 11 ubijeno od strane bliskih osoba od čega su 4 stradale od sadašnjih ili bivših intimnih partnera. Premda je RH svoje zakonodavstvo u značajnoj mjeri uskladila sa zahtjevima Istanbulske konvencije, zbog politikanstva društvenih skupina, nije prepoznata važnost isticanja rodnog aspekta nasilja u obitelji pa aktualni domaći zakoni, unatoč dobroj pokrivenosti problematike, nisu rodno osjetljivi. Takav pristup stvara i faktične probleme u praksi, naročito za one čija je dužnost takve rodno neutralne zakone primijenjivati, što se najbolje očituje u predmetima s dvostrukim uhićenjima, kada policija uhiti i počinitelja i žrtvu (često ženu), prepuštajući sudu da rasvijetli tko je primarni agresor odnosno žrtva. Propust zakonodavca da precizno definira razliku između prekršaja i kaznenog djela nasilja u obitelji, rezultiralo je pak štetnom praksom prema kojoj se prve dvije prijave kvalificiraju kao prekršaj, a buduće kao kazneno djelo, što uvelike nameće pitanja o postojanju pravne sigurnosti u predmetima obiteljskog nasilja. Sporna je i praksa provjere izvršavanja mjera opreza od strane policijskih službenika, a koja se nerijetko sastoji samo od kontaktiranja žrtve pa se umjesto kontrole ponašanja počinitelja, žrtvi nameće teret da obaviještava policiju o eventualnom kršenju mjera opreza, čime ju nepotrebno izlažu riziku od sekundarne viktimizacije. Kritikama su naročito podložni suci jer se u većini slučajeva počinitelje kažnjava iznimno blagim kaznama, ponajviše novčanom kaznom i uvjetnom osudom, dok se prilikom odmjeravanja kazne, kao olakotne okolnosti u obzir uzimaju one potpuno neprimjerene naravi kažnjivog djela. Takvo postupanje je uzrokovano manjkom smještajnih kapaciteta u zatvorima, ali i očitim nerazumijevanjem prirode obiteljskog nasilja. Najveći nedostatak i (vjerojatno rješenje) u suočavanju s problemom nasilja u obitelji je izostanak postojanja dugoročno osmišljenog preventivnog mehanizma izvan policijsko – pravosudnog okvira, koji bi nadzirao tijek nasilja prije eskalacije sukoba ili barem prije počinjenja kaznenog djela.

Borba protiv nasilja u obitelji je specifična jer zahtijeva kontinuirana suradnju i koordinaciju u postupanju svih koji mogu pridonijeti rješenju odnosno policije, državnog odvjetništva, sudova, CZSS, zaposlenih u zdravstveno – obrazovnim ustanovama, ali i predstavnika civilnog društva i medija. Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova

poziva na korijenite promjenu u pristupu suzbijanju nasilja u obitelji, uviđajući da oslanjanje na stalne izmjene zakona bez dublje analize uzroka nasilja, očigledno nije dovoljno da preokrene trend rasta broja novih slučajeva nasilja jer zakoni čak i kad bi hipotetski bili savršeno pisani, predstavljali bi samo korak u reduciranju ovog problema. U tom svjetlu Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova prepoznaje četiri temelja učinkovite borbe protiv rodnoujetovanog i obiteljskog nasilja, tj. rani preventivni, stručni i dugotrajni psihoterapijski rad s obiteljima u konfliktnim situacijama; društvena reintegracija počinitelja nasilja u obitelji kroz dugotrajni psihosocijalni tretman; sveobuhvatna edukacija pravosuđa i svih drugih stručnih službi o rodno utemeljenom nasilju, sustavna edukacija o nenasilnim metodama rješavanja sukoba i prihvaćanja različitosti integrirana u obrazovni sustav te nulta tolerancija na rodno utemeljeno nasilje odnosno najstroža primjena postojećih propisa uz izricanje kazni u okvirima zakonskih maksimuma.

LITERATURA

Knjige i članci

- Bezbradica Jelavić, Sanja; Đurđević, Zlata; Bego, Adriana; Kolarec, Đurđica; Šimić, Stela, Analiza usklađenosti zakonodavstva Republike Hrvatske s Konvencijom Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji za 2016. godinu, Centar za žene žrtve rata – ROSA, Zagreb, drugo dopunjeno izdanje, 2016
- Bonačić, Marin; Filipović, Hrvoje, Istraživanje o dvostrukim uhićenjima kod prekršaja nasilja u obitelji, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, Vol. 29, broj 2/2022, str. 248, 263 - 265

- Bosak, Martina; Munivrana Vajda, Maja, The reality behind the Istanbul convention: Shattering conservative delusions, Women's Studies International Forum, Volume 74, 2019, str. 78, 80
- Đurđević, Zlata, Osvrt na rezultate rada radne skupine Ministarstva pravosuđa za usklađivanje Zakona o kaznenom postupku s Ustavom Republike Hrvatske, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Vol. 20, broj 1, 2013, str. 21 - 23
- Hrabar, Dubravka, Istanbulska konvencija i zamke rodne perspektive, Zagreb, 2018
- Ivičević Karas, Elizabeta; Burić, Zoran; Filipović Hrvoje, Prva iskustva policijskih službenika u provođenju pojedinačne procjene žrtava kaznenih djela, Policija i sigurnost, Vol.28, broj 4/2019, str. 469 - 472, 482 - 483, 485 - 486
- Krapac, Davor, Kazneno procesno pravo, Prva knjiga: Institucije, Zagreb, 2020
- Martinjak, Davorka; Filipović, Hrvoje, Prekršajna ili kaznena odgovornost u slučaju nasilja u obitelji, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, Zagreb, vol. 26, broj 2/2019, str. 630, 631 - 632, 638 - 639
- Škorić, Marissabel, Obiteljsko nasilje u praksi Europskog suda za ljudska prava s posebnim osvrtom na presude protiv Republike Hrvatske, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, Zagreb, vol.25, broj 2/2018, str. 388 - 389
- Željko, Darija, Procjena prvih deset godina Konvencije Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, Vol. 28, broj 2, 2021, str. 382, 385

Propisi

Međunarodni ugovori

- Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (MU 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17)
- Konvencija o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (NN 3/2018)

Zakoni

- Kazneni zakon (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22); Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona (NN 56/2015), (NN 129/2000), (NN 126/2019), (NN 84/2021)
- Obiteljski zakon (NN 103/15, 98/19, 47/20)
- Prekršajni zakon (NN 107/07, 39/13, 157/13, 110/15, 70/17, 118/18, 114/22)
- Zakon o kaznenom postupku (NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22)
- Zakon o suzbijanju diskriminacije (NN 85/08, 112/12)
- Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 70/17, 126/19, 84/21, 114/22); Zakon o izmjenama i dopuni Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 126/2019); Zakon o dopuni Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 84/2021)

Pozakonski akti

- Pravilnik o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve (NN 106/2017)
- Pravilnik o radu odjela za podršku žrtvama i svjedocima (NN 133/2015)
- Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji – usvojen zaključkom Vlade RH 19. lipnja 2019.
- Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja (NN 70/2018)

Statistička izvješća i baze podataka

- Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Žene i muškarci u Hrvatskoj u 2020., Zagreb, 2020
- The Advocates for Human Rights; Autonomna ženska kuća Zagreb; Bulgarian Gender Research Foundation, Implementacija hrvatskog zakonodavstva vezanog uz partnersko nasilje, Izvještaj o ljudskim pravima, Zagreb, 2012
- Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, Adresar ustanova, organizacija i ostalih institucija koje pružaju pomoć, podršku i zaštitu žrtvama nasilja u obitelji, Zagreb, 2021

- Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, Istraživanje: Iskustva žena žrtava nasilja u obitelji s radom državnih tijela obuhvaćenih Protokolom o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, Zagreb, ožujak 2011.
- Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, Izvješće o radu za 2020. godinu, Zagreb, ožujak 2021.
- Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, Izvješće o radu za 2021. godinu, Zagreb, ožujak 2022.

Sudska praksa

- ESLJP, predmet J.I. protiv Hrvatske, zahtjev br. 35898/16, 8. rujna 2022.
- ESLJP, predmet Tölle protiv Hrvatske, zahtjev br.41987/13, 10. prosinca 2020.
- ESLJP, predmet Ž.B. protiv Hrvatske, zahtjev br. 47666/13, 11. srpnja 2017.

Internetski izvori

- Nacionalni pozivni centar za žrtve kaznenih djela i prekršaja, <https://pzs.hr/nacionalni-pozivni-centar-za-zrtve-kaznenih-djela-i-prekršaja-2/>, (2.9.2021.)
- “Online prijava zlostavljanja djeteta – RED BUTTON” odnosno “Maloljetnička delikvencija, kriminalitet na štetu djece i obiteljsko nasilje – obiteljsko nasilje”, <https://mup.gov.hr>, (1.3.2022.)
- VIVIEN - Victim Violence Educational Network An educational project to improve the ability to assist women victims of violence; Radionica o nasilju prema ženama i obiteljskom nasilju u RH je održana 19. siječnja 2021. godine na ZOOM platformi.
- Znanstveno vijeće za obrazovanje i školstvo HAZU: Rodna ideologija u Istanbulskoj konvenciji neprihvatljiva za odgojno-obrazovni sustav, Priopćenje za javnost Znanstvenog vijeća za obrazovanje i školstvo HAZU od 11. prosinca 2017., <https://www.hkv.hr>, (10.9.2021.)
- “Ženu koja je mužu rekla ‘puši ku***’ puna 24 sata držali na policiji. Sutkinja: ‘Ovo je nečuveno.’”, 30.10.2021., <http://www.jutarnji.hr>, (20.3.2022.)